

Wervelkrant

Nr 4 • december 2008 • - 2,5 euro

Belgische veevoedertrein neemt grote bocht

Op de (leer)stoel bij Rolle De Bruyne

Duurzaam Feestdiner (met poster)

Biochar: een wonder?

Verhuis naar MUNDO-B

GGO's: verhaal en debat

Belangrijk fiscaal nieuws: lees p. 28

colofon

'Wervelkrant 08/4'
is krant 75 in het 18° Werveljaar.
Gedrukt op kringlooppapier,
met plantaardige inkt door Drukkerij Wils
op 1600 exemplaren.

Alle artikels zijn vrij van intellectuele eigendomsrechten. U mag overnemen als u de bron duidelijk vermeldt en Wervel een exemplaar van uw publicatie toestuurt.

Vooruitgangstraat 333/9 A,
1030 Brussel,
Tel./fax.: 02/ 203 60 29
< info@wervel.be >
www.wervel.be

Verantwoordelijke uitgever :
Jonas Vanreusel

Met de steun van de Vlaamse Regering. De Vlaamse Regering kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor de inhoud van deze krant.

wilt u meer?

Wilt u meer weten?

U kunt de Wervel-**voorstellingsbrochure** (in het NL, E, D, F, SP) en de Wervel**folder** (NL, E, F, PORT en SP) aanvragen op het secretariaat.

Wilt u meer lezen?

U kunt de lijst vinden op de website of aanvragen op het secretariaat.
Op www.wervel.be kunt u ook van alles nalezen, zeker ook de **zeswekelijkse voedselkrant** (u kunt erop intekenen).

U kunt ons steunen!

We roepen graag alle mensen, groepen en organisaties op om ons **maandelijks/jaarlijks een bedrag** - naar eigen draagkracht - te storten.

001-2165388-36 van Wervel.

(internationaal)

IBANCode BE 46-001-2165388-36

BIC/Swift code GEBABEBB

De bijdragen gebruiken we om allerlei projecten te financieren zoals onze campagnes 'Denk globaal, eet lokaal', '(Bio)diversiteit' en 'Soja en alternatieven'.

Wervel is een **project bij Krekelsparen** van Netwerk-Vlaanderen. Het erkenningsnummer is 94/0054.

Aan wie alleen de **Wervelkranten** wil ontvangen, vragen we **minimum 15 euro** (voor organisaties minimum 20 euro), als ondersteuning voor de publicatie- en verzendkosten.

Schenken en legaten vormen een andere manier om Wervel mee te dragen. U kan Wervel in uw testament laten opnemen voor een legaat of schenking zonder dat uw erfgenamen benadeeld worden. Met een duo-legaat bespaart u op successierechten en laat u Wervel meegenieten van dat belastingvoordeel.

Jongeren trotseren de kou tijdens de boomplanting in Aartselaar (zie pg. 22)

Contactpersonen

Basisgroepen

Vlaams-Brabant	Lus Mussche	016/53 26 95	lusmussche@skynet.be
Oost- en West-Vlaanderen	Mieke Roelens	09/380 48 10	mieke.roelens@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven	03/664 55 02	m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Frans Beckers	089/61 17 62	frans.beckers@zutendaal.be
Brussel	Jonas Van Reusel	0497/43 68 83	jonas.vanreusel@gmail.com

Thema's en campagnes

landbouwbeleid & grond	Bavo Verwimp	014/26 77 34	bavo.verwimp@skynet.be
energiegewassen	Jasper Wouters		jasperwouters2000@hotmail.com
agroforestry	Jeroen Watté	02/ 203 60 29	jeroen@wervel.be
'Denk globaal, eet lokaal'			
& korte keten	Katrien Van Oost	02/203 60 29	katrien@wervel.be
zaadautonomie & gentechologie	Louis De Bruyn	015/3303 53	louis.debruyne@telenet.be
soja	Luc Vankrunkelsven	02/203 60 29	luc@wervel.be
lokale eiwitvoorziening	Patrick De Ceuster	02/203 60 29	patrick@wervel.be
elektronische voedselkrant	Leen Maes	0476 22 38 69	leenmaes81@hotmail.com
	Dirk Janssen	0486 23 40 27	dirk.janssen1980@gmail.com
WTO & voedselsoevereiniteit	Luc Vankrunkelsven	02/203 60 29	luc@wervel.be
Diversiteit	Patrick De Ceuster	02/203 60 29	patrick@wervel.be

Wervel en zijn krant: onafscheidelijk?

Waarom heeft Wervel een krant?
Want Wervel heeft een krant en is geen krant
of is in elk geval veel meer dan een krant.
Moet Wervel (nog) wel een krant hebben?

Wervel zonder krant

Wervel bestond al voor de Wervelkrant, zelfs zonder de naam 'WERVEL'. 'Wervel' staat namelijk voor *Werkgroep voor een Rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw* en is in januari 1990 ontstaan. In de lange naam zit ons programma: er is geen ecologisch verantwoorde landbouw mogelijk, als hij niet sociaal rechtvaardig is. Gaandeweg maakte vooral de pers er 'Wervel' van. Anno 1996 werd Wervel een vzw.

Wervel in de krant

Aanvankelijk waren opiniestukken en lezersbrieven in de kranten de voornaamste middelen om 'de boodschap' uit te dragen. Bv. over varkens, over GATT. Die werden dan in een Wervelkrant gebundeld: *Het Varkenstribunaal*, *Het GATT-Tribunaal*, enz. Of in een actiekrant, zoals *Landbouw met toekomst*, die verscheen na drie jaar campagne voeren voor rechtvaardige prijzen, gekoppeld aan productiebeheersing.

De Wervelkrant

De debat- en actiekranten zijn nog altijd het naslaan waard, maar stilaan werd het een tijdschrift met eigen teksten, langere, eigenlijk bijna dossiers: themakranten, zoals bijvoorbeeld *Zaad en cultuur*, *De grondkrant*. Vanaf 2002 spreken de archieven van de 'Wervelkrant'. Een heus tijdschrift, wat niet wil zeggen dat debat en actie verdwenen waren, maar het werd anders.

De krant werd en wordt naar een heel divers publiek gestuurd: de schenkers die ons maandelijks of jaarlijks steunen, boeren en boerinnen, maar ook organisaties, hogescholen en universiteiten, instituten allerhande, andere redacties van tijdschriften, etc.

De inhoud is tweeledig :

- tonen aan de brede groep (donateurs) wat de kleine groep (mede-werkers) deed/doet;
- thema's én standpunten aankaarten, soms, meestal, in een katern

De vormgeving gaat mee met techniek en prijs: foto's, kleur (alleen de kافت of soms wat meer?).

Wervel zonder krant?

We hebben andere middelen om onze boodschap uit te dragen, en om te tonen dat we er zijn: campagnes, standen, boeken, brochures, basisgroepen, netwerken, perswerk allerhande, enz. We hebben een drukbezochte webstek en een e-krant voor interne nieuwtjes (Kervel).

Rijst dan de vraag: is de krant goed genoeg? Of nog scherper: moet er dan nog wel een "krant" zijn ? Moet de werkgroep een krant hebben? Meer bepaald: waarvoor vooral?

De ideale krant ??? - En wat denkt u, beste lezer?

De redactie van de Wervelkrant wil graag een stevige maar ook een goed leesbare krant. Het ideaal is natuurlijk nooit haalbaar, maar... wij doen inspanningen. Of is het gewoon niet meer nodig?

In elk geval: terugkoppeling - of feedback in modern Nederlands - van u, de lezer, is bijzonder welkom. U kunt nadenken over vragen als

- Leest u de krant? In welke mate? En waarom?
- Gaat ze over de 'juiste' thema's? Hoezo?
- Is de stijl en de taal de 'goeie'? Wat kan/ moet anders?
- Het oog wil ook wel wat. Wat wil uw oog, qua vorm dus? Kleur of niet?
- En gewoon: moet Wervel een krant - eigenlijk een trimestrieel blad - hebben?

Het mag kort, het mag uitvoerig. Alle overwegingen kunnen nuttig zijn. U kan een e-mail sturen, of desgevallend eens bellen, of gewoon de oude vertrouwde (prior-)slakkenpost gebruiken. Alles naar het Werveladres, met 'aan de redactie' graag duidelijk vermeld.

Mogen wij u zelf even contacteren?

De redactie
ongef.

De redactie

Hoezo GGO ??

'Genetisch Gemanipuleerde Gewassen' (GGG's) is geen 'wereldvreemd' begrip meer: GGG's worden op grote schaal geteeld in de VS, Canada, Brazilië, Argentinië en - ondanks het aanhoudend protest - ook reeds in Europa. In Vlaanderen wordt de laatste hand gelegd aan het ontwerpdecreet 'co-existentie' ... Het is vijf voor twaalf van de daken te schreeuwen waarover we het niet eens kunnen zijn!

Op donderdag 20 november organiseerde de 'Werkgroep eigen zaadteelt' een info- en debatavond over GGO's en de co-existentieregeling i.s.m. Hogeschool Gent departement biowetenschappen, Bioforum, Wervel, Landwijzer en Velt.

Over de gevaren van GGO's, het sturen van landbouwontwikkeling op het pad van verdere roofbouw, het neerhalen van de keuzemogelijkheden voor boeren en tuinders, de nakende co-existentieregelgeving voor Vlaanderen komt u meer te weten in de vorige Wervelkrant. In wat volgt, brengen we eerst het verslag van de debatavond en daarna Greet Lambrechts aangrijpende getuigenis.

Stof voor debat

De info- en debatavond 'Hoezo GGO ??', georganiseerd door de Werkgroep eigen zaadteelt, kwam geen haar te vroeg. Vanaf januari 2009 zal het verbouwen van genetisch gemodificeerde gewassen (GGG's) in het Vlaamse gewest bij wet toegelaten zijn. Of die mogelijkheid lijkt nakend.

Eerste gastspreker was **Michel Haring**, professor plantenfysiologie aan de Universiteit

van Amsterdam. Rijkelijk geïllustreerd, zette hij de boeiende geschiedenis van de 'cultuurplant' uiteen, vanaf de gewassen rond de nederzettingen van onze voorouders zo'n tienduizend jaar geleden, tot en met de huidige problematiek rond de gentechnologie. Hoewel de gentechnologie reeds enkele spectaculaire verwezenlijkingen op haar naam kan schrijven, staat ze - volgens Haring - als wetenschap absoluut nog in haar kinderschoenen. Haar mislukkingen zijn legio en haar succesverhalen tot nu toe slechts toevalstreffers. Wanneer men een vreemd gen in een plant inbrengt om een bepaalde eigenschap toe te voegen, is het namelijk

afwachten welk effect dat zal hebben. Een onbekend gen verdwijnt daar waar men een nieuw gen inplant en 'epigenetische regelsystemen' raken ontwricht. Die laatsten bepalen welke genen in welke omstandigheden kunnen functioneren maar wetenschappers begrijpen er nog geen snars van. Wat men wel zeker weet, is dat er veel mogelijkheden vervat liggen in de gentechnologie. Maar als het aan Haring zou liggen, zou hij nog even wachten alvorens de GGG's in eigen regionen met open armen te ontvangen. Zijn conclusie: gentechnologie zit momenteel nog in haar 'experimenteerfase'. Vaak loopt er heel wat mis, omdat de gevolgen

zo onvoorspelbaar zijn.

Na deze wetenschappelijke benadering van de GGO-kwestie, volgden **twee getuigenissen van biologische plantenveredelaars**.

Greet Lambrecht beschouwde, de recentere evoluties in gewasveredelingstechnieken, vanuit haar ervaringen op de biodynamische velden van Akelei als een inperking van de biodiversiteit, waarbij *“de vruchtbare laag van het veld wegstroomt en een hypotheek legt op het leven”*. Haar sterke uiteenzetting vindt u hieronder.

Marc Peeters getuigde over zijn prei- en selderkwekerij waar men al generaties lang eigen zaad teelt. Hun groenten werden een succes. Toen het bedrijf uitbreidde en er per uitzondering zaden werden aangekocht bij een multinational, liep dit faliekant af. Peeters betreurde het dan ook dat er niet méér ‘eigen zaadtellers’ zijn om interessante zaaduitwisselingsprojecten op touw te zetten.

Hier begonnen we ons stilaan af te vragen **waarom we de gentechnologie eigenlijk nodig hebben**. Uit de verhalen van Mark en Greet begrijp ik dat we perfect in onze eigen zaden kunnen voorzien. Maar het een sluit het andere niet uit natuurlijk. Tenminste, dat wil de Vlaamse regering ons doen geloven met haar keuze voor een ‘co-existentieregeling’.

Koen Dhoore, laatste gastspreker van de avond, nam het huidige ‘co-existentiedecreet’ onder de loep en legde de absurditeit ervan bloot. Sowieso kan de verspreiding van GGO's naar andere velden niet onder controle gehouden worden, daar het nu eenmaal niet te voorspellen is waar bijen naartoe vliegen, in welke richting de wind het stuifmeel zal blazen. De verspreiding gebeurt trouwens ook via maaimachines en transport. De co-existentieregeling maakt het echter wel helemaal té bont door de scheidingsafstand op 50 meter te stellen: alsof een bij zich daaraan zou houden! Ironisch genoeg wordt elders in het decreet wel toegegeven ‘dat de conventionele en biologische gewassen mogelijk zullen verdwijnen’. Voor meer van deze brutaliteiten uit het coëxistentiedecreet, verwijzen we u naar Dhoore's artikel dat verscheen in de vorige Wervelkrant.

“Wat zijn dan de voordelen van GGO's?”

Dat vraagt iemand uit het publiek, wanneer het debat begint los te komen. “Hebben we ze nodig?” “Omdat ze maakbaar zijn, hangen de voordelen af van de vraag van de consument. Wil de bevolking bijvoorbeeld een aardbei met een vaccinatie tegen kinderziektes in verwerkt, dan kan dat dankzij de gentechnologie”, antwoordt Michel Haring. “Maar we hebben GGO's niet nodig. Ze zullen ook geen antwoord kunnen bieden op het wereldvoedselprobleem, integendeel zelfs. Daar bestaat een grote consensus over onder de biotechnologen”.

Verontwaardiging in de zaal. “Als u dit beseft, waarom verheft u uw stem dan niet méér als wetenschapper?!”, roept iemand

geëmotioneerd. “Dat probeer ik al jaren te doen in Nederland; als ik voor de Tweede Kamer moet spreken, als ik meewerk aan een documentaire, ... Maar als er niemand luistert, ga je mildereren. Ik ben me in plaats daarvan gaan concentreren op alternatieven zoals biologische plantenveredeling. Dat is ook de boodschap die ik hier vanavond wil meegeven: ‘Wees niet tegen GGO's, maar steek je energie en tijd in goede alternatieven.’

Mooi gezegd, maar eens de GGO's op onze velden staan, zullen er in Vlaanderen dankzij de huidige co-existentiewetgeving al snel geen alternatieven meer mogelijk zijn...

Wally Goyvaerts en Mitte Docx

meer info

In de loop der jaren gaf Wervel i.v.m. GGO's en patenten 15 brochures, actie- en debatkranten uit. Ze blijven nog razend actueel en hebben samen een waarde van 22 euro. Als u vóór 13 januari 2009 de 15 uitgaven samen bestelt, dan kan u ze aan 10 euro toegestuurd krijgen: info@wervel.be, 02/ 203 60 29

In de lijn van het jarenlange debat dat we animeerde, schoten na deze avond tal van mensen in actie. Lees o.m. een artikel van Ineke Docx op: [http://www.mo.be/index.php?id=63&tx_uwnews_pi2\[art_id\]=23235&cHash=1e6d40f169](http://www.mo.be/index.php?id=63&tx_uwnews_pi2[art_id]=23235&cHash=1e6d40f169)

Op 2 december nam de subcommissie voor landbouw, visserij en plattelandsbeleid van het Vlaams Parlement nog geen beslissing. Wegens van de maatschappelijke verontwaardiging. Er zal eerst op **13 januari 2009** een hoorzitting gehouden worden met de diverse stakeholders. Wervel is van de partij.

Het verhaal van het zaad

In wat volgt, brengen we graag Greet Lambrechts aangrijpende getuigenis.

Laat me even ons bedrijf voorstellen. 'De Akelei' is 4 hectare groot. Het is een vollegrondstuinbouwbedrijf met fijne groenteteelt, waar wij toch een 40-tal variëteiten groenten en kleinfruit telen. Een goed rendement, gekoppeld aan een stevige bedrijfsvoering en goede mechanisatie, is de grondtoon die Johan 25 jaren geleden legde en die tot op de dag van vandaag blijft doorzinderen! Wat inspirerend werkte op de vele jonge mensen die het vak kwamen leren.

We telen zowel voor de groothandel, als voor de markt van Moniek. En wij wisselen uit met collega-telers en beschikken over een ruime winkel voor directe verkoop.

Akelei is een biologisch bedrijf, biologisch-dynamisch om precies te zijn. Zonder chemische middelen dus. Maar het is meer dan dat. Het is onder meer een manier om het bedrijf te zien als een bedrijfsindividualiteit. Dat is heel concreet te vertalen als een zoektocht naar het sluiten van kringlopen.

De primaire kringloop is die van de bodem: de kringloop van plant, dier en bodem. Smaakvolle, gezonde groenten zijn het resultaat van een lang proces dat begint met een vruchtbare bodem in samenspel met een ruime vruchtwisseling, zorg en aandacht voor bodemleven en compostering.

Er is de bodem én er is het zaad!

Van zaad tot zaad, de kringloop van de plant. Hoe zit dat weer? Het zaad dat aan de aarde toevertrouwd wordt, komt al snel in beweging met het eerste priemworteltje en de typische kiemblaadjes die zich door de dekaarde heen stoten, het licht tegemoet.

Aansluitend kennen we een vegetatieve fase. Nemen we hier als voorbeeld de savooikool. Het éne blad na het andere vormt zich om zich uiteindelijk tot een vaste, stevige kop samen te ballen.

Eenmaal het oogstklare gewas geschikt is voor consumptie, is er in werkelijkheid nog een potentiële, tweede fase in de plant aanwezig, de generatieve fase. Vanuit die

samengebalde beweging van onze kool van daarnet breekt die generatieve fase erdoor heen, soms met een klein beetje hulp van ons, tot een meterhoge bloeiende struikvorm met een contrasterende kleur van krachtig groen van het blad met het zachte geel van de bloeiwijze!

De insectenwereld voelt er zich toe aangetrokken en er is bestuiving. Dat moment van bloei en bestuiving is een heel belangrijk moment. De plant opent zich in haar bloem naar de wijde omgeving met haar doordringende aroma en haar zachte, intense kleur. Deze beweging van openheid in – zeg maar – een totale uitademingsbeweging is voor de plantenwereld een noodzaak. Het is een beweging van vernieuwing en herbronning, een beweging die zichzelf zoekt in haar authenticiteit en haar oorspronkelijkheid.

Het oorspronkelijke ligt in haar oertype, het beeld of de levende gedachte achter elke verschijning in de materie. Bevruchting overstijgt elke materiële benadering en is de bron van vernieuwing, van werkelijke vernieuwing zelfs, naar het beeld zoals het in den beginne gedacht werd.

Echt nieuwe wegen voor de wetenschap liggen besloten in wat we hier graag even de bestuiving of bevruchting noemen van kennis door religie en spiritualiteit. De inspiratie die dit kan schenken is de enige manier om zich uit het kluwen van belangen, macht en geld los te wrikken!

We weten het allemaal hoeveel miljarden euro's eenzijdig in de richting van biotechnologie stromen. Weinig mensen beheersen de indringende processen die ontstaan door manipulatie, manipulatie die een hypotheek legt op het leven.

Nu terug naar onze savooikool! Na de bestuiving begint de weg naar binnen, een inademiingsbeweging die begint met de zaadvorming.

Tot voor dertig jaar was zaadteelt nog op de akkers aanwezig. Denken we maar aan de Langendijker bewaarrodekool of de Mechelse vroege bloemkool. Het waren land- en streekassen met een breed spectrum aan genetische eigenschappen en met veel mogelijkheden, zodat ze zich konden aanpassen aan wisselende omstandigheden.

Vandaag de dag is plantenveredeling een specialisatie, een vak, en de moderne rassen zijn hybriden.

F1-hybriden houden voor het ogenblik de land- en tuinbouwsector overeind in een dwingende markteconomie. Maar het is een techniek die over de hele lijn van veredeling toegepast wordt, alhoewel niet alle gewassen zich daartoe lenen.

Hybriden hebben een heel smalle genetische basis door een techniek van voortdurende inkruising met zichzelf, los van het feit of de plant van nature neigt tot zelfbestuiving of niet. Dat heeft onder meer voor gevolg dat genetische biodiversiteit in de rassen zelf niet meer aanwezig is. En daarmee ook niet meer op de akkers. Het wordt wel eens 'genetische erosie' genoemd. Letterlijk: de vruchtbare laag die wegvloeit van het veld. Van het veld weg naar zaadhuizen en genenbanken. Het zaad van de hybride rassen is niet meer vruchtbaar of niet meer in staat zichzelf te reproduceren. Die kracht is verloren gegaan.

Hoe zit het op de Akelei?

Bij de teeltplanning en de aankoop van zaden in de winter wordt afgewogen waar biologische zaadvaste rassen kunnen en waar hybridenrassen uit de klassieke handel een noodzaak blijven. Zaadvaste rassen zijn in die zin niet vanzelfsprekend, omdat er de laatste decennia niet meer aan gewerkt is op het vlak van veredeling. De biologische plantenveredeling heeft hier de draad wel opgepakt. Ze is aan een inhaalbeweging toe. Verder is er een stevige basis van eigen zaden aanwezig.

Bij een rassenkeuze werd meestal begonnen met een rassenproef. Zaden van Hild, de Bolster, Bingenheim en Vitalis waren de meest voor de hand liggende bronnen. Criteria die daarbij gehanteerd worden zijn: beschikt het ras over vitaliteit? Doet het ras het goed op het bedrijf? En ook: spreekt de vorm aan? Bij pompoenen: wat met de bewaarbaarheid en zeker ook de smaak?

We sloten ons aan bij de traditie van onze burenuitdijvers van het traditionele Mechelse tuinbouwgebied, die hun eigen rassen in stand houden. Maar die traditie is nu snel aan het verdwijnen. Bij elke tuinder die vandaag op pensioen gaat, verdwijnt het zaad en meteen ook de kennis en ervaring.

We hebben daarom geprobeerd die authentieke gewassen mee te integreren in het bedrijf. De verschillende gewassen, rassen en variëteiten werden verbouwd en we gingen na in hoeverre zaadteelt haalbaar was of niet. Op de dag van vandaag zijn het er toch een 10-tal die de toets hebben doorstaan. De Mechelse blauwgroene winterprei, die we zowel in de zomer, in de herfst als in de winter verbouwen. De groene, holstengelige soepselder met zijn verfijnd aroma. Doperwtjes, 'Mechelse krombek'. Verder ook rode biet, groene en rode warmoes, winterharde savooikool, schorseneer, labboon, ijsbergsla. En in samenspraak met Bingenheim, een telerscoöperatieve in Duitsland, vermeerderden we de Ishikuri Long White, een stengelui. Maar we staan nog steeds open voor nieuwe uitdagingen en overwegen het volgende seizoen de pastinaak en de radijs er weer bij te nemen.

De selectie op het veld, het opbinden van zaaddragers, de oogst, het dorsen, zijn werkzaamheden die na de werkuren, maar ook dikwijls in het weekend gebeuren.

Zaadteelt opnieuw integreren op het boeren erf is een eenzame roeping, misschien wel een roep in een woestijn, maar toch vindt het zijn weerklink in een werkgroep die het mee ondersteunt. En we zien gelijkaardige initiatieven in het buitenland, zoals Stichting

Zaadgoed in Nederland, het Bingenheimer-Saatgut-initiatief in Duitsland, Sativa in Zwitserland. Daar zijn we deze zomer trouwens op meerdaagse excursie geweest. De Werkgroep Eigen Zaadteelt wil elke tuinder, professioneel of amateur, uitnodigen de zaadteelt op zijn lapje grond te omarmen! Niet om enige vorm van concurrentie aan te gaan met zaadbedrijven, maar alleen om het brede spectrum aan genetische eigenschappen te houden waar het thuis hoort: op de akkers en de velden.

Nog even ter afronding: hoe zien of ervaren wij nu GGO's, of Genetisch Gemanipuleerde of Gemodificeerde Organismen? Het antwoord van de biotechnologie op de problemen die zich voordoen in de hedendaagse landbouw is een radicale ingreep vanuit een erg beperkte visie op planten: gereduceerd tot ziekteprocessen als tumoren, bacteriën en resistenties.

Die technieken dringen door tot in de kern van de levende cel, de cel die onze meest elementaire bouwsteen van het leven is. En hier zien we het leven met een hoofdletter L. Het leven met zijn universele wetmatigheden die koste wat het kost moeten worden gerespecteerd.

Dat betekent ook dat de planten die ons tot voeding geschonken zijn, zich volledig tot expressie moeten kunnen brengen. En dat in

de open bestuiving zowel voor ons als voor de plant vernieuwing mogelijk wordt. Zo wordt plantenveredeling verworteld met het veld en de veld-werkers.

Oogst uit het labo? Nee, geen oogst uit het labo, maar wel de titel van een pas verschenen boek, dat de ogen opent van wie ze nog niet geopend heeft.

Greet Lambrecht

Voor meer info over de 'Werkgroep eigen zaadteelt', wendt u u tot Louis De Bruyn, tel. /fax.: 015/ 33 03 53, louis.debruyne@telenet.be of Greet Lambrecht, akelei.jd@skynet.be.

U kan er ook de nieuwe voorstellingsfolder aanvragen en andere zaken.

EP buigt zich over de toekomst van het landbouwbeleid

Verslag van een bijeenkomst in het Europees Parlement

Hoe zou het gemeenschappelijke landbouwbeleid (GLB) van de EU er in de toekomst uitzien, vooral in de context van de crisis van de voedselprijzen en klimaatverandering? Leden van de nationale parlementen ontmoetten op 3 en 4 november leden van het EP in Brussel voor een aantal besprekingen.

"Ons doel moet een productieve, krachtige, op de toekomst gerichte landbouw zijn, die plattelandsgebieden spaart", zei EP-voorzitter Hans-Gert Pöttering bij het openen van de vergadering.

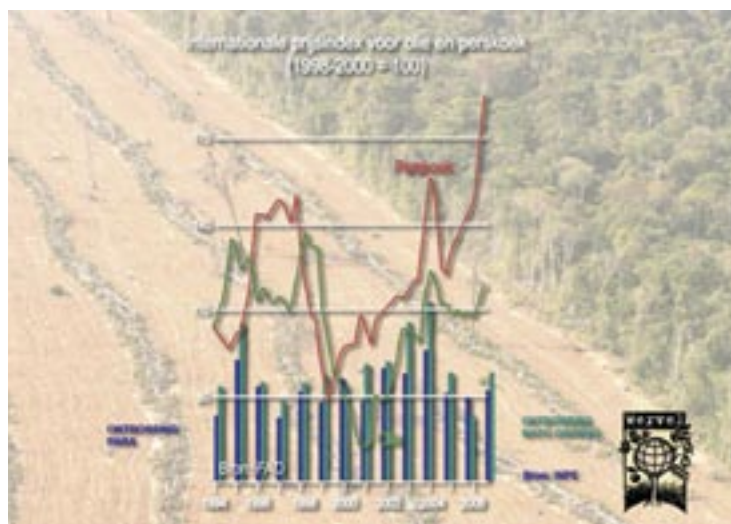
De Commissaris voor landbouw, Mariann Fischer Boel, verklaarde dat het GLB drie belangrijke punten bevat: "Ten eerste is de capaciteit van de Europese landbouw om krachtige marktsignalen te beantwoorden van belang. Vooral als ze wijzen op een voedseltekort. Verder moeten landbouwers de juiste steun krijgen, zodat voor hen crisissen geen rampen worden. Ten derde moeten wij aandacht besteden aan onze reactie op ontwikkelingen zoals klimaatverandering."

Meerdere sprekers zoals de voorzitters van het de commissie Landbouw, Neil Parish (EVP-ED), onderstreepten de noodzaak van voedselzekerheid. Michel Barnier, de Franse minister van landbouw, pleitte in deze context voor het creëren van een wereldwijd partnerschap voor voedsel en landbouw.

De directeur-generaal van de Voedsel- en Landbouworganisatie, Jacques Diouf, benadrukte de noodzaak om maatregelen te nemen: "Vandaag de dag zien wij een situatie onder ogen waarin 923 miljoen mensen aan honger lijden, een cijfer dat naar 100 miljoen kan stijgen in een jaar tijd als we niets doen".

Belgische veevoedertrein neemt grote bocht

Sinds 1996 tonen de internationale marktprijzen duidelijk dat de vraag naar sojaperskoek groter is dan die naar olie en dat we dus niet langer kunnen spreken van soja'schroot' als nevenproduct van de margarineproductie. Sinds eind 2000 is ook de ontbossing in het noorden van Brazilië duidelijk gecorreleerd met die vraag naar soja voor veevoeding. En ondanks het feit dat de Belgische vleesproductie daalde in 2008 met ongeveer 1,5 percent, steeg de soja-import van 1,7 naar 2 miljoen ton. Voor de Europese Unie gaat het over meer dan 30 miljoen ton soja. De situatie roept het beeld op van een losgeslagen trein.

Maar op 9 oktober 2008 namen de Vlaamse stakeholders op de veevoedermarkt een grote bocht. In het Vlaams Parlement kon de sector bij monde van vertegenwoordigers van Bemefa, de Nederlandse Akkerbouw Vakbond, Wervel, ILVO, Boerenbond, Fefana en de HogeschoolGent horen **hoe soja blijkbaar toch kan worden vervangen door lokale alternatieven. Eerder aangehaalde economische en technische beperkingen blijken plots niet meer op te gaan.** Voor vele vlees- en zuivelproducenten liggen de alternatieve voederrecepten klaar en de Vlaamse Minister van Landbouw staat ook achter de recente keuzes. Dat wil echter niet zeggen dat verder onderzoek en veredeling overbodig is. Het tegendeel is waar. De opbrengsten en vooral de opbrengstzekerheden kunnen door veredeling en optimalisatie van teelttechnieken, waaronder mengteelten, nog veel verbeterd worden. En boeren die aan de slag gaan met nieuwe eiwitteelten als industriële hennep moeten ook kunnen rekenen op onderzoek en begeleiding.

"Momenteel worden twee sporen tegelijk bewandeld", lezen we in het vakblad *Boer & Tuinder* van 17 oktober: "Zoveel mogelijk duurzame soja aankopen en nog meer Europese plantaardige eiwitten produceren."

Nog meer plantaardige eiwitten dus dan de 1,5 % van het Europees areaal of 5 promille van het Belgisch areaal! Daar gaan we voor. Ook dit streefdoel kadert in de gezamenlijke verklaring van Boerenbond en de ngo's om te streven naar meer regionale voedselsoevereiniteit. Zo klonk het op Wereldvoedseldag, 16 oktober, in het Belgisch Parlement. Consumenten en boeren hier en in het Zuiden varen daar wel bij, of beter: ze zullen er wel bij varen. Eigenlijk moest het ook zijn: "Er zullen twee sporen tegelijk bewandeld worden", maar kom, een beetje wishful thinking mag wel in deze nijpende situatie.

'Duurzame' soja aankopen is inderdaad een interessant spoor voor de toekomst. Niet alle soja moet vervangen worden. Er is zeker ruimte zijn voor een eerlijke handel en een verantwoorde teelt. Maar eerst moet er nu nog duidelijk gesteld worden wat dat inhoudt. In eerste instantie werd reeds overeengekomen over **maatschappelijk verantwoorde soja** te spreken, want al die GGO-contaminatie van de voeders, de gigantische monoculturen in Brazilië, Argentinië, Paraguay, Bolivia, het massale transport, de sociale en ecologische ravage in Noord- en Oost- Brazilië en – momenteel heel acuut – in Paraguay kan je nauwelijks 'duurzaam' noemen.

Maar er is dus licht aan het eind van de tunnel. Aan de bulk van soja die wordt uitgevoerd zal deze beweging niet veel veranderen. Maar als enkele belangrijke invoerders in Europa samen de trein nemen van eigen eiwitproductie, kan dat een belangrijk signaal zijn met een invloed op de marktprijs en dus ook op de uitbreiding van het soja-areaal in problematische gebieden.

Maar GGO's blijven binnen het vizier, want, ook al lopen de onderhandelingen in Vlaanderen/België als een trein, de schrik zit er bij de onafhankelijke organisaties altijd een beetje in dat de hele beweging een schijnbeweging is om het verlaten van de GGO-discussie toe te dekken. Hoewel er dan weer toch signalen zijn dat er nog openheid is om in de toekomst GGO-vrije soja te blijven aankopen. De vraag is inderdaad of we van maatschappelijk verantwoorde soja kunnen spreken als we de sojaproductanten gewoon overleveren aan het chemie-zaadmonopolie van Monsanto door geen GGO-vrije soja meer aan te kopen.

Patrick De Ceuster

De presentaties van de studiedag kunnen geraadpleegd worden op www.wervel.be. Op www.sojaconnectie.be komen boeren aan het woord over hun sojavrij bedrijf. Deze filmpjes kunnen ook gratis op DVD besteld worden bij Wervel, net als de brochures 'Eiwitten voor de toekomst', 'Soja, weet wat je eet', 'Kemp voor een koel klimaat' en 'Koolzaad, opstap naar duurzame landbouw'.

Gezonde veevoeding – gezonde dieren

Tijdens het laatste bedrijfsbezoek van Wervel was Jeroen Watté onder de indruk van de daling van de sterfte bij mijn varkens, sinds ik volle granen voeder.

Ik ben voor Jeroen de cijfers van 2003 nog eens gaan opzoeken. Het jaarlijkse sterfteaantal daalde van 41 (van de 686 varkens die ik dat jaar verkocht) naar 12 (van de 673 varkens). Spectaculair? Ja, maar misschien toch even verduidelijken.

In de laatste periode dat ik handelsvoeder gebruikte hadden de varkens veel diarree. Voedingsdiarree, volgens de veearts. Dat betekende concreet dat bepaalde van mijn varkens de structuur en/of de samenstelling van het handelsmeel niet verdroegen. Dat is eigenlijk ook de reden waarom ik op zoek gegaan ben naar alternatieven en zodoende gekomen ben tot gebruik van volle granen. En zelfs tot het persen van koolzaadkoek als lokaal alternatief voor soja. Zoals altijd, geen verandering zonder crisis.

Opvallend is wel dat het sterftecijfer ook nu nog lager ligt dan tijdens de periode waarin ik wel handelsmeel gebruikte, maar waarin er nog geen voedingsdiarree voorkwam.

Mijn eigen conclusie - want dit ligt allemaal zeer gevoelig in de veevoedersector – is : *mijn* varkens in *mijn* stal zijn gezonder met lokaal geproduceerde granen.

Je kan beide niet zomaar vergelijken, meent de veevoedersector. Alleen al de koudgeperste koolzaadkoeken bevatten veel meer restolie (tot 15%) dan het schroot waarmee de industrie moet werken (met hexaan uitgeloopte oliezaden, bijna zonder restolie). Extra olie toevoegen is misschien gezonder maar duur en nutritioneel niet nodig.

Jan Vanhumbecq

Duitse research ziet grote potentie voor blauwe lupine

Gross Lüsewitz - Het Duitse researchinstituut Julius Kühn-Institut (JKI) - studeert op nieuwe toepassingsmogelijkheden voor de blauwe lupine. Het JKI ziet in het inheemse gewas een belangrijke plaats weggelegd als proteïneplant voor zowel veevoerdoeleinden als in de humane voeding als alternatief van soja en dierlijke eiwitten. De blauwe lupine loopt op dit moment qua ontwikkeling van de veredeling echter duidelijk

achter bij meer gangbare akkerbouwgewassen als tarwe en aardappels. Het JKI wil die achterstand inlopen onder meer door ontwikkeling van de resistentie van de blauwe lupine tegen de schimmelziekte anthracnose.

uit Agrarisch Dagblad, november 2008

En ? ... ooit al nagedacht over **sparen** bij Triodos Bank

Triodos @Bank
de duurzame bank

Geef gerust een seintje !

Paul Pals afgev. agent
CBFA 101327 cB 055/425692
Nieuwpoort 4, 9660 Brakel
pals.opdebeeck@scarlet.be

Op de (leer)stoel bij Rolle De Bruyne De Hoge Akker, 22 oktober 2008

Wervel laat graag boerenstemmen horen, misschien vanwege zijn vertrouwen in het gezonde boerenverstand? Dit keer luisteren we naar Rolle De Bruyne. Zijn visie over voedsel en korte keten in het nieuwe ondernemersblad BioActief van Bioforum vzw inspireerde Wervel tot een bijkomend gesprek.

Rolle De Bruyne teelt samen met 2 medewerkers biogroenten. Het aantal soorten is groot. In tegenstelling tot een supermarkt, kunnen de groenten hier plukvers in de winkel verkocht worden.

De pompoenen trekken de aandacht op het weggetje dat naar het huis leidt. "Niet ter versiering", zegt Rolle, "zoals zoveel sierpompoenen die nu buiten liggen maar om er zaad uit te winnen. Hier ligt mijn collectie voor eigen zaadteelt! Als je zelf niet instaat voor het zaaizaad van de groenten die je kweekt, gaat er een deel van de kennis verloren."

'Begin er niet aan!' gaf de doorslag

Naar aanleiding van het eerste boek over biologisch tuinieren van Jan Heyman, dat verscheen in de vroeger jaren '70 gingen Rolle en een vriend, beiden opgeleid als vormingswerkers, op gesprek met de auteur. Het was het moment om de vraag die hen niet meer losliet te stellen: "Raadt u ons aan hier

met biolandbouw te beginnen?"

Het antwoord was niet bemoedigend: het zou zeker niet vanzelf gaan! Het pad was namelijk niet geplaveid maar uitdagend genoeg om de twee vrienden te overtuigen.

Alles wat hier zichtbaar is - de groenten, de serre, de winkel, het woonhuis - is zelf opgebouwd. Rolle en zijn kompanen zijn vertrokken van het meest essentiële voor landbouwers: de grond! Want aanvankelijk was er niets. Of nee, alleen de grond.

De lange hobbelige weg die de klant aflegt naar hun bedrijf/winkel geeft smaak aan de levensgeschiedenis van de oprichters...

Van pionier in de biotuinbouw tot Bio Brugs Ommeland

"Gezonde landbouw vertrekt van een gezonde bodem met veel leven", verklaart Rolle. "Gifstoffen gebruiken om daarmee leven te elimineren kan geen uitgangsbasis zijn. Wij

bewijzen al 31 jaar dat landbouw zonder spuiten best mogelijk is. In Vlaanderen waren weinig voorbeelden: het was zelf uitproberen en sterk in de schoenen staan..."

Op de vraag welke eigenschap biolandbouwers delen antwoordt Rolle: "Biolandbouwers zijn *niet* diegenen die *niet* mogen spuiten, maar wel degenen die *niet willen* spuiten. Het zijn gezonde koppigaards met een maatschappelijk engagement."

Landbouw lijkt naar de buitenwereld een zeer individualistische economische bedrijvigheid. En toch. Rolle: "In boerenlandbouw grijpt de boer elke mogelijkheid aan om zo autonoom mogelijk te kunnen produceren om zo min mogelijk afhankelijk te zijn van externe input zoals bijvoorbeeld krachtvoer uit het buitenland. Om ook nog een invloed te hebben op de verkoop, de prijsvorming en het beperken van de voedselkilometers hebben wij in onze streek een samenwerkingsverband 'Biobrugsomeland'."

Een zelfstandige verdeler haalt op bij de boeren en zet af bij de verkooppunten in de

streek, opnieuw bij de boeren met thuisverkoop of bij een winkel- of marktverkooper.

Oedelem maar ook Kenia, Senegal, Costa Rica, Zuid-Afrika

Rolle kijkt verder dan zijn eigen groentetuin. Want Oedelem mag dan wel de plaats zijn waar de dagdagelijkse realiteit zich afspeelt van zaaien, telen, oogsten, verkopen en zoveel meer, de bioboer aan het woord is sterk betrokken bij landbouwprojecten in het zuiden: "Mijn ervaringen hier, op mijn bedrijf, kan ik delen met anderen, en met andere culturen: de principes blijven dezelfde. *Fair trade en biolandbouw vormen een logische, natuurlijke koppeling.* Biolandbouw in Noord en Zuid 'gangbaar' maken wil zeggen: ontwikkelingssamenwerking omvormen tot samenwerkingsoontwikkeling met aandacht voor culturele eigenheid."

Dat gedachtegoed krijgt gestalte in Senegal en Kenia via de organisatie 'SOIL': Solidarity On an International Level. Maar *soil* is ook niet toevallig het Engelse woord voor *bodem*. Een gezonde bodem is het uitgangspunt voor gezond leven...

Op de vraag of boeren in het Zuiden of op het Vlaamse platteland iets aan elkaar te vertellen hebben antwoord Rolle: "Duurzame landbouw, hier of in het Zuiden, staat of valt met de duurzaamheid van het boerengezin."

"Duurzame landbouw, hier of in het Zuiden, staat of valt met de duurzaamheid van het boerengezin."

Met andere woorden: als het inkomen te laag is door de lage prijs en als er geen sociaal leven mogelijk is door het te vele werk, dan is er van duurzaamheid geen sprake en komt milieuzorg op de laatste plaats."

Staan wij verbaasd als hij zegt dat momenteel twee zonen in het Afrikaanse continent verblijven? *Uitwisseling tussen culturen is de uitdaging!*

De boodschap van de boer

De klant doet boodschappen. Rolle vertelt het verhaal achter zijn werk op het krijtjesbord naast de winkel: "Dank u, klant, om te kiezen voor voedsel geteeld zonder pesticiden!"

Voor Wervel heeft Rolle een andere boodschap. Wervel moet in zijn ogen uitgaan van de oude indiaanse wijsheid die zegt dat we de grond gekregen hebben van onze kleinkinderen en dat we er bijgevolg zeer zorgzaam moeten mee omgaan zodat ook onze (verre) nakomelingen nog gezonde voeding kunnen produceren.

Wervelaars moeten beseffen dat gezonde voeding niet iets is om over te praten, maar wel om op te eten. Een gezonde duurzame landbouw is de basis van een gezonde duurzame samenleving met minder milieuproblemen en minder medische kosten.

Een duurzame boterham dus, die onze honger zeker stilt!

In een duurzame - of voortdurende, solidaire, warme, vreedvolle, rechtvaardige - samenleving is er maar één definitie van een landbouwer mogelijk, namelijk die van een duurzame landbouwer. "Ik ben een verzamelaar", zegt Rolle, "van principes of definities van wat een duurzame landbouw annex landbouwer moet zijn. Duurzame landbouw staat tegenover de 'zo lang het duurt'-landbouw."

Vandaar dat hij duurzame landbouw beschouwt als een overkoepelende naam voor alle vormen van gebruik van grond voor

landbouwdoeleinden

- die leidt tot duurzame productiviteit
- die ervoor zorgt dat de inbreng van buitenuit qua grondstoffen en energie op een laag peil blijft
- die de 'milieucompartimenten' bodem, lucht en water niet meer vervuult dan ze zichzelf kunnen reinigen
- die het behoud van zoveel mogelijk planten- en diersoorten nastreeft
- die voor het grootste gedeelte gericht is op regionale zelfvoorziening
- die eerder op zoek gaat naar het beste dan naar het maximale - of dus kwaliteit versus kwantiteit
- die sociaal is doordat hij arbeiders en boerenfamilies een degelijk leven en inkomen garandeert
- die rekening houdt met de culturele eigenheid en mogelijkheden van lokale boeren
- die respectvol omgaat met grond, dieren en planten
- die spaarzaam omgaat met water
- die de toekomstige generaties niet het recht en de kans ontnemt om hun voedsel te produceren

Dank u, Rolle (en Denise), voor dit gezonde voer!

Interview: Veerle Devaere

Biochar: bio-energie EN bodemverbetering EN koolstofopslag?

Foto: www.treehugger.com

Foto: Bio Char workshop in Honduras

Sinds enkele jaren is er vernieuwde interesse voor biochar, een techniek die de indianen in het Braziliaans regenwoud millennia geleden in praktijk brachten. Zij verkoolden biomassa en voegde die toe aan de bodem. De bodems waarop deze praktijk werd toegepast, zijn na duizenden jaren nog steeds vruchtbaarder dan de andere bodems van de streek. Bovendien werd het grootste deel van de koolstof van die verkoolden biomassa blijvend vastgelegd. Dat motiveerde wetenschappers wereldwijd om deze oude praktijk in een hedendaags jasje te steken in het licht van de klimaatsverandering, de nood aan een meer duurzaam bodembeheer en de huidige stand van de wetenschap.

Indianen maken goede potgrond

De alom geprezen potgrond voor de rijkere Brazilianen wordt niet toevallig in sommige gebieden in Centraal-Amazonië gewoon uit

de bodem geschept. Deze bodem, de 'terra preta do indio' [zwarte aarde], heeft haar naam niet gestolen. Het is een zeer donker gekleurde bodem, precies omdat millennia geleden de oorspronkelijke bewoners er aan zogenaamde 'slash and char'-landbouw deden – of dus kap- en brandlandbouw. De indianen kapten stukjes regenwoud en verkoolden de biomassa. Die verkoolden biomassa werkten ze oppervlakkig in de bodem. Op die manier was de bodem in staat om een grote bevolking te voeden, want stevast wordt huisraad gevonden bij het ontginnen of bestuderen van dergelijke bodem. Lang werd gedacht dat een of andere buitenmenselijk natuursverschijnsel verantwoordelijk was voor de hoge vruchtbaarheid van die bodems (vulkanisme, rivierafzetting,...), maar de onderzoekers zijn het er nu over eens dat dit door de mens gemaakte bodems zijn.

Biochar: veelzijdige input

Of die indianen bewust de bodemvruchtbaarheid wilden opkrikken, is op zich een interessante vraag, maar wetenschappers concentreren zich nu op onderzoek dat nagaat of verkoold organisch materiaal, *biochar* genoemd, ook in de hedendaagse landbouw ingezet kan worden als bodemverbeterend middel. Onderzoek heeft al uitgewezen dat biochar het bodemleven, met bijvoorbeeld zijn nuttige schimmels, stimuleert, zonder dat er veel organische stof wordt opgegeten door dat bodemleven.

Een van de mogelijke verklaringen zijn de vele kleine poriën van biochar waarin micro-organismen worden beschermd tegen belagers. Door die poriën heeft biochar een

enorm grote oppervlakte. Dat houdt water en nutriënten veel beter vast zodat er minder verloren gaat en de planten er makkelijker bij kunnen. De productiviteit van de bodem stijgt dus.

Toch zijn deze bodems ook in staat om vervuulende stoffen te immobiliseren. Bovendien zouden deze landbouwbodems de emissie van lachgas (N_2O , een broeikasgas dat 300 keer sterker is dan CO_2 en voor de landbouw een van de belangrijkste) met 80% verlagen!

Koolstofnegatieve biobrandstoffen

De broeikasgasbalans van biochar stopt niet bij het lachgas. Van alle soorten organische stof die aan bodems wordt toegediend, is biochar de meest blijvende. Vandaar dat die na duizenden jaren nog bijna onverminderd aanwezig is in de *terra preta*. Als je biochar in de bodem brengt, zal er dus CO_2 blijvend worden vastgelegd.

Vandaag de dag kunnen we het proces om biochar aan te maken volledig sturen in een klein- of grootschalige pyrolyse-installatie. Pyrolyse is een proces voor het opwekken van bio-energie van de tweede generatie, waarbij biomassa wordt verhit in afwezigheid van zuurstof. Tijdens dit proces wordt gas, olie en biochar geproduceerd. De onderlinge verhoudingen van deze energiedragers zijn afhankelijk van de procesparameters zoals temperatuur. Als we – zoals een aantal wetenschappers suggereren – de keuze maken om een deel van de geproduceerde biochar te gebruiken als bodemverbeterend middel, dan kunnen we de energie die door het pyrolyseren van biomassa ontstaat, koolstofnegatief noemen. Dat betekent dat slechts een deel van de CO_2 die opgenomen is door de planten weer wordt uitgestoten bij het benutten van de energie na pyrolyse. Hierdoor zorgen we ervoor dat CO_2 in de atmosfeer kan afnemen en we werken actief mee tegen klimaatsverandering. In de keuze van het technisch proces kan de klemtoon eerder liggen op energiewinning of eerder op bodemverbetering. Uiteraard moeten beide in relatief evenwicht zijn om echt van

koolstofnegativiteit te kunnen spreken.

Een toekomst voor biochar?

In ontwikkelingslanden wordt het verkolen van organisch materiaal en het aanbrengen van biochar aan de bodem als bodemverbeteraar als een duurzaam alternatief aanzien van kap- en brandpraktijken. In industriële landen ligt de toekomst van biochar wellicht in de combinatie met het opwekken van bio-energie. De pyrolysetechnologie die hiervoor vereist is, staat op het punt om na de onderzoeksfase in de praktijk te worden gebracht. De biomassaströmen die in de pyrolyse kunnen worden ingezet zijn divers en beperken zich niet tot hout of energiegewassen.

Het voordeel is dat zowat alle organische reststromen van land- en tuinbouw of groenbeheer kunnen worden ingezet. Er hoeft dus geen competitie te zijn met voedsel. Wanneer er ooit centen voor koolstofopslag door biochar komen, zullen die koolstofnegatieve brandstoffen een goudmijn worden. Voor het zover is, moet alles echter op een juiste wijze gereguleerd worden, zodat geen voedselgewassen of bossen worden gebruikt. Indien dat niet gebeurt, zouden

perverse effecten kunnen optreden, zoals nu het geval is in Indonesië: massale ontbossing voor zogenaamde propere biobrandstoffen. Dat ontbossing voor 20% oorzaak is van de klimaatopwarming wordt daarbij over het hoofd gezien.

Hopelijk kunnen restmaterialen zoals bijvoorbeeld bermmaaisel of groenafval, maar ook het snoeihout dat agroforestryssystemen zullen produceren, op termijn zorgen voor genoeg organisch materiaal zodanig dat er niet meer ontbost moet worden.

Biochar in Vlaanderen?

Het ILVO* heeft, in samenwerking met de UGent, recent initiatieven ondernomen om na te gaan of biochar als bodemverbeterend middel ook in gematigde streken zoals in Vlaanderen economische of ecologische voordelen kan bieden. Meer specifiek wordt het effect van biochar op gewasopbrengst, nutriëntenbenutting, de stikstofhuishouding, de emissie van het broeikasgas N_2O , het waterhoudend vermogen van de bodem en chemische bodemeigenschappen onderzocht. Wie weet, zorgt de pyrolyse van biomassa en het gebruik van biochar als bodemverbeterend middel in de toekomst

wel voor én hernieuwbare energie, én een meer vruchtbare bodem, én stabiele koolstofopslag?

Biochar: kool zonder verbranding

Biochar ontstaat niet door verbranding. Verbranding is een proces waarbij zuurstof wordt gebruikt. Biochar ontstaat door carbonisatie of door pyrolyseprocessen. Het pyrolyseproces is een proces waarbij biomassa thermaal wordt gekraakt door het te verhitten in afwezigheid van zuurstof. Pyrolyse is een proces voor de productie van bio-energie van de tweede generatie. In tegenstelling tot veel bio-energieprocessen van de eerste generatie hoeft je er niet speciaal gewassen voor te telen en is er dus geen competitie met voedsel.

Jeroen Watté

* Meer info :

ILVO

Contactpersoon Greet Ruyschaert
greet.ruyschaert@ilvo.vlaanderen.be
09/272 26 98

BioForum in het nieuw

Een forum voor de "bio", van veld tot bord, dat was de bedoeling. En daar staan we een heel stuk dicht bij met de laatste herstructurering van najaar 2008. Er zijn twee belangrijke spelers bij gekomen: Belbior en Probila. Belbior, oorspronkelijk de vereniging van Belgische bio- en organische telers, noemt zich nu de Vlaamse beroepsvereniging van biologische boeren. Probila vormt de nationale beroepsvereniging van verwerkers en verdelers van de producten van de biologische landbouw, samen met Unitrab.

Bioforum is daarmee een koepel van drie categorieën "marktaandeelers": boeren, verwerkers, verdelers en verkopers. Vanuit de koepel kunnen die samen naar de overheid stappen. Ook willen ze beter samenwerken met de andere, niet-biologische marktaandeelers, onder meer via BB en ABS. En ze willen ook samen naar de consumenten toestappen.

De consumenten zijn dus "maar" een doelgroep. Ze krijgen wel een eigen inrijpoort op de website en ze zijn ook vertegenwoordigd in de nieuw samengestelde algemene vergadering en bestuur.

Ook organisaties met een andere invalshoek dan puur biologische voeding zijn vertegenwoordigd.

Een Wervelreactie

Wervel wenst Bioforum veel succes. Dit is een grote stap vooruit van veld naar bord. Bioforum noemt zich nu keten-organisatie voor biologische landbouw en voeding. Let op het woord "keten". Is dat niet nog te veel vanuit de aanbod-kant van de markt gedacht? Let ook op het woord "voeding". Can voeding aan aanbod-marktdeelnemers worden overgelaten?

Verdere info:

Het tijdschrift Puur blijft bestaan. En er is een nieuw tijdschrift voor de ondernemers: BioActief. --- Het adres van Bioforum is Quellinstraat 42, 2018 Antwerpen, tel. 03 286 92 78, info@bioforum.be, www.bioforum.be

“Snap niet waarom niet meer boeren omschakelen”

Dirk Mouton ontvangt een exemplaar van de brochure die Wervel uitgegeven heeft over biologische hoevezuivel.

“Waarom soja voor je koeien invoeren, als je naast je deur gras en klaver kan zaaien”, vraagt landbouwer Dirk Mouton uit Lovendegem zich af. Sinds 1998 boert hij volledig biologisch en dat heeft hij zich nog geen moment beklagd. “Ik snap niet waarom niet meer boeren overschakelen.”

Over de invoer van - al dan niet genetisch gemanipuleerde - soja is de laatste tijd heel wat te doen, omdat het een hoge tol vergt van het ecosysteem. Dirk Mouton schakelde al in 1998 over op biologische landbouw. “In 1994 zijn we - onterecht -

volledig opgeruimd vanwege varkenspest. Sindsdien zijn we ons vragen gaan stellen bij het landbouwbeleid, en schakelden we langzamerhand over op biolandbouw met enkel en alleen melkkoeien.”

Op het menu van de koeien staan gras en klaver: rijk aan proteïnen, makkelijk te kweken en een heel stuk completer dan maïs. “Ik voeg nog wat haver toe en twee kilo krachtvoeder. Maar een koe eet in totaal twintig kilo per dag, dus wat ik toevoeg is amper tien procent van wat ze dagelijks eet.” Zo’n dertig hectare gras en klaver heeft Dirk Mouton staan in Lovendegem. “Mijn koeien eten dus wat op mijn land staat en wie mijn melk drinkt, drinkt eigenlijk mijn grond.”

Mouton heeft nog meer maatregelen getroffen om zo ecologisch mogelijk te boeren. “Mijn koeien drinken bijvoorbeeld regenwater, op mijn stallen liggen zonnepanelen en er staat een warmterecuperator op mijn melkinstallatie.” Hierdoor kunnen

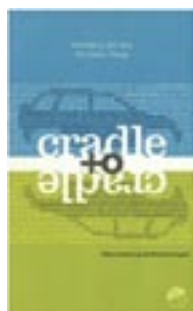
Dirk, zijn vrouw en twee kinderen makkelijk overleven met amper 35 koeien en 12 schapen. “Die schapen zijn eigenlijk zelfs maar een hobby van mijn zoon, want twaalf schapen staan nog niet eens gelijk aan één koe.”

Desalniettemin betreurt hij de alledaagse gang van zaken. “Volgens de norm die ze de jonge boeren op school aanleren, zou een boerderij minimum honderd koeien moeten tellen. Waarom zou ik hier honderd koeien houden als ik met 35 perfect mijn boterham kan verdienen? De mensen willen tegenwoordig de grond en het bedrijf maximaal benutten, maar dat vind ik verkeerd. Ik voer bijvoorbeeld geen kunstmest aan. Het gevolg is dat mijn landerijen onder de nitraatnorm zitten: dat is zo goed als een natuurgebied.”(KS)

Bron: *Het Nieuwsblad*, 15/10/2008 (www.vilt.be)

C2C – ‘Van wieg naar wieg’: een les in nieuwe concepten...

Een vreemde benaming voor een nieuwe ‘beweging’ of beter een nieuw soort denken, maar misschien toch wel interessant: omdat ze zorgt voor een nieuwe wind en misschien voor zuurstof, omdat de huidige milieuproblemen hoogstwaarschijnlijk beter vanuit een nieuw paradigma worden aangepakt. Beter geen nieuwe wijn in oude zakken.

‘Afval = voedsel’ is de slogan die ook in de titel staat. Bedoeld wordt dat je bij het recyclen geen verlies hebt en de recyclage veilig kan verlopen. Het makkelijkst kunnen we het verder omschrijven door te vertrekken vanuit de (nieuwe) termen die de heren McDonough en Braungart introduceren of alvast gebruiken:

- Beter ‘**van wieg tot wieg**’ (*cradle to cradle*, C2C), dan ‘van wieg tot graf’, is de centrale slogan. Want heel veel van onze producten leiden alleen tot afval. Terwijl de C2C’ers uitgaan van: ‘afval=voedsel’.
- Recyclage moet vooral **upcyclen** worden, terwijl ze nu maar al te vaak naar **downcyclen** leidt. Downcyclen merken we goed bij papier: kringlooppapier boet in aan kwaliteit in vergelijking met het ‘zuivere’. Een nieuwe soort productie maakt het volgens hen mogelijk dat het product in omloop blijft, zonder dat daarbij aan kwaliteit inboet.
- Recyclage gebeurt binnen de **biosfeer** of volgens hen in de **technosfeer**. In de biosfeer kennen we het fenomeen het best: op een natuurlijke manier afbreken en opnieuw voedsel

vormen, vaak letterlijk. De technosfeer omvat ‘artefacten’, menselijke producten, maar ook zij zouden in een eeuwige kringloop moeten worden opgenomen, menen de auteurs. Nieuw synthetisch ‘papier’ zou dan bijvoorbeeld tegen water bestand zijn en de inkt zou makkelijk en totaal verwijderd kunnen worden – zodat het papier zonder kwaliteitsverlies gerecycleerd kan worden en zonder dat het proces op zich vervuilt.

- In wezen geldt het maxime: ‘**Eco-effectiviteit** in plaats van eco-efficiëntie.’ Meestal willen wij alleen ‘minder slecht’ maken, terwijl de beide auteurs menen dat 100% effectiviteit het doel moet zijn. Opnieuw dus is er meer nodig dan ‘verbetering’, we moeten eerder ‘herdenken’ en anders denken, bepaalde kaders loslaten.

Het is allemaal veel te kort, maar... Een en ander doet denken aan het feit dat het begrip ‘veld’ voor ons naar een monocultuur verwijst – terwijl intussen blijkt dat mengteelten en agroforestry vaak logischer en zinniger zijn. Of: je kan je ook afvragen of biobrandstoffen zo koolstofneutraal mogelijk moeten zijn - of moeten ze juist koolstofnegatief worden (zie artikel over biochar in deze krant)?

Er is duidelijk nood aan om-denken en aan loslaten van bepaalde concepten. In dat opzicht is C2C misschien een voorloper van een totaal ander soort denken en leven...

Michael Braungart & William McDonough, *Cradle to Cradle. Afval = voedsel*, Searchbv, 2007

Jan Glorieux

Armoede in de landbouw. Het mocht geen naam hebben. Maar wij gaven het een naam en een gezicht.

De Nederlandse 'Werkgroep Landbouw en Inkomen' bestaat 10 jaar en wil haar werk in de komende tijd afronden. Bij deze gelegenheid stelden ze een interessante brochure samen met terugblik op de vele activiteiten en op het openbare werk dat de groep in Nederland deed. Wervel heeft altijd goede contacten onderhouden met deze bijzondere groep van, vooral sterke boerinnen, die de verborgen armoede in boerenmiddens thematiseerde.

Wie het boekje wil bekomen, kan zich richten tot Riky Schut, Horsterdijk 83 5973 PM Lottum email: jhschut@hetnet.nl. Het kost 5 euro, verzendingskosten vanuit Nederland inbegrepen.

Ook het puike boek 'Veertien levensverhalen van boeren en tuinders. Die onzekerheid nekt je!' van Hetty Doeze Jager-Heesbeen, blijft op dit adres verkrijgbaar.

De werkgroep blijft zijn boodschap uitdragen via:

www.landbouweninkomen.nl

Resultaten bekend van het actie-onderzoek over duurzame voeding

Brussel 18 september

Alles is tegenwoordig duurzaam - of zou het moeten zijn. Maar hoe geraak je daar? Daarvoor dient het nieuwe modewoord: "transition" (zie verder).

Zonder dat laatste woord te gebruiken is het die overgang die het onderzoek *Duurzame Voeding* in beeld bracht. Het was niet meer dan een proefonderzoek bij vijftien huishoudens, maar het verdient toch aandacht om verschillende redenen.

Ten eerste was er de samenwerking tussen verschillende organisaties: Netwerk Bewust Verbruiken, Ecolife, VELT, Vredeseilanden en, last but not least, de consumentenwerking van de Gezinsbond. Voor de wetenschappelijke begeleiding stond professor Erik Matthijs in vanuit de afdeling Landbouw en voeding van de KULeuven. De terechte en goed bestede steun kwam van de Vlaamse en de federale overheid; in beide gevallen in de lijn van het beleid voor duurzame ontwikkeling.

Ten tweede was het een actieonderzoek: geen vragenlijsten in de trant van "Wat eet je nu? Wat zou je willen eten? Wat houdt je tegen?" De deelnemende gezinnen gingen werkelijk aan de slag. Ze kregen

begeleiding en ze registreerden hun koopgedrag.

Ten derde was dat koopgedrag breed open getrokken:

herkomst (voedselkilometers, korte voedselketen), seizoensgebonden, bio, fair trade, verpakking, enzovoort.

Ten vierde bleef het niet bij vaststellen. Ook de moeilijkheden in de overgang kwamen aanbod: smaak, prijs, tijdsgebrek, verschillende houdingen bij de huisgenoten.

Tijdsgebrek, barrière voor duurzamevoeding

De resultaten van het proef-onderzoek zijn intussen zo goed meegevallen dat het als modelonderzoek kan dienen. Het actie-onderzoek (onderzoek door actie) kan de vorm van een onderzoek-actie krijgen: een activiteit waarin een groep huishoudens hun voeding duurzamer proberen te maken en daarvoor de getoetste instrumenten gebruiken. Iets voor de basisgroepen van Wervel?

www.etenisweten.be

Hoeve- en streekproductenmarkt in het kader van het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen

Maand van het platteland, 28 september 2008, in Oudenaarde

De Vlaamse minister-president is niet alleen minister van landbouw, maar ook van platteland. Vandaar de maand van het platteland, voor het eerst in 2008: tientallen activiteiten, meestal al bestaande initiatieven, van wandelingen tot en met de Gordel, over de dag van de landbouw tot therapeutisch paardrijden voor mensen met een mentale handicap.

Uit het rijke aanbod pikten we de derde hoeve- en streekproductenmarkt uit die plaatsvond in het praktijkcentrum van de landbouwschool van Oudenaarde. En wat bleek? Dat was een van de verwezenlijkingen van een Plattelandsproject met Europese, Vlaams en provinciale centen van het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen. En wij die dachten dat Regionale Landschappen enkel maar met "natuur" bezig waren.

In de Vlaamse Ardennen hebben ze alvast begrepen dat het landschap tot stand is gekomen door het eeuwenlange werk van boeren. De laatste halve eeuw heeft de mechanisatie wel grote vlekken in het landschap nagelaten en heeft de ruilverkaveling er rechte betonnen strepen door getrokken. Voor het te laat is, is het goed dat we met zijn allen ons platteland opnieuw uitvinden én de landbouw daarin een nieuwe plaats geven.

Dat betekent veel meer dan dat landbouwers met de machines die ze toch al hebben, nog maar wat beheerswerken zouden uitvoeren in de natuurbeheerde gebieden. Laat de boeren boeren. Niet allemaal hetzelfde (aardappelen, graan, vee) voor de anonieme markt, maar diverse gewassen, op de boerderij of in de buurt verkocht en verwerkt, voor de plaatselijke verbruikers.

Op de folder *Heerlijke hoeves* staan er al een veertigtal bedrijven vermeld met thuisverkoop van vlees, zuivel, groente, fruit en fruitsap tot en met jenever. Er zijn er zeker nog meer die niet in een folder willen staan. En vooral, er kunnen er nog meer bijkomen.

Het regionaal Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen heeft de juiste troef uitgespeeld: de boeren. Zij zullen wel voort voor het landschap zorgen. Op voorwaarde dat hun gediversifieerd aanbod ook diverse klanten vindt.

Els Eeckhout behartigt in het project de samenwerking tussen de boeren, vooral om de klanten te kunnen bereiken. "Er is al heel wat aanbod", zegt ze, "maar de verkooppunten zijn nog beperkt. Voedselkilometers!

De boeren kunnen zich beter organiseren bv. door gezamenlijke verkoop op strategische plaatsen en uren voor pendelaars. Ook de consumenten kunnen zich organiseren, bijvoorbeeld in voedselteams. En misschien zijn er wel enkele personen die hun brood kunnen verdienen door als tussenpersoon te fungeren."

www.rlva.be

Max Havelaar organiseert colloquium cacao

Week van de Fair Trade,
oktober 2008 in Brussel

"Onze aankopen hier, maken ginder het verschil". Die slagzin maakte Max Havelaar concreet op een colloquium in de Week van de Fair Trade.

Max Havelaar is een keurmerk. Het label certificeert dat aan specifieke eisen is voldaan. Met name: aan de economische eis, door een rechtvaardige, vaste minimumprijs, aan de sociale, door een premie voor projecten in en door de plaatselijke gemeenschap, en aan de ecologische, in de zin dat de boeren nog verder kunnen gaan voor een bio-certificering. Je kunt zowel Max Havelaarproducten kopen in de Wereldwinkel als in andere winkels en grootwarenhuizen. Een mooi voorbeeld daarvan zijn de bananen: Oxfam Wereldwinkels verkoopt ze nu niet meer, maar je kunt ze wel in de gewone handel vinden en ze kosten niet meer dan andere bananen. Daar wil Max Havelaar nu blijkaar ook naartoe voor wat chocolade betreft.

Vandaar het colloquium over cacao. De samenspraak bracht niet alleen fairtrade-ngo's en andere wereldverbeteraars bijeen, maar ook en vooral chocolademakers. Een vraag aan hen was waarom die fairtradechocolade een stuk hoger uitvalt dan gewone. Het antwoord was dat het vooral een kwestie van volume is. De oplossing is dus dat meer cacaoboeren in een of ander fair-tradecircuit geraken. Zo simpel is dat gezegd, maar nog niet gedaan.

Op het colloquium stond een voorbeeld uit de Dominicaanse Republiek in de kijker. Zo'n tienduizend boeren, verenigd in 173 plaatselijke groepen, zijn erin geslaagd zich los te werken uit de greep van plaatselijke opkopers en drie Amerikaanse firma's die onderbetaalden en geen dienstverlening of voorlichting boden. Het gaat om kleine boeren met gemiddeld 3 ha. Ze hebben een gemengd bedrijf waarop de cacaobomen groeien in de schaduw van hogere bomen zoals mango en met tussenteelten zoals groente. Agroforestry dus.

In hun ontvoogdingstrijd gebruikten ze als wapen dat ze een meerwaarde konden creëren en dat ze zich wisten te verenigen. Ze zijn er niet echt rijker van geworden, maar dank zij de vaste prijs en de bonus van fairtrade zijn ze er toch beter aan toe dan wanneer ze op de zogenaamde vrije markt waren gebleven.

Hun spreekbuis op het colloquium, Abel Fernandez, vindt dat het grote "verschil ginder" ligt in het hele proces om de certificering door Max Havelaar te bereiken: "We hebben ons moeten organiseren, de kwaliteit van ons product moeten verbeteren en daarvoor onze teeltwijze moeten aanpassen, maar vooral we zijn verplicht geweest samen te werken, in openheid. Dat is een prima leerschool voor een democratische samenleving."

Door "onze aankopen hier" dragen we een steentje bij aan de democratisering "ginder". En als we met zijn allen fairtrade producten zouden kopen, worden die, morgen of overmorgen, goedkoper. Win-win dus. Lees verder op www.maxhavelaar.be.

Compost in de land- en tuinbouw: belangrijker dan gedacht!

Herent, 3 november 2008

De provincie Vlaams-Brabant nodigde uit, maar het publiek kwam uit de vijf provincies: medewerkers van proefcentra en andere onderzoekers, maar ook praktijkmensen, tot en met landbouwers. Vlaco zette GFT-, groen- en huiscompost naast elkaar. De dag spitste zich toe op GFT-compost. Zowel de provinciale gedeputeerde als de vertegenwoordiger van de Oost-Brabantse afvalverwerker Ecowerf benadrukten dat de afzet daarvan vooral buiten de land- en tuinbouw ligt. En toch zou ook daarvoor compost nuttig kunnen zijn.

De Bodemkundige Dienst van België heeft sinds elf jaar een proefveld met verschillende dosissen GFT-compost in Boutersem. Compost is vooral een grondverbeteraar, maar toch tonen de cijfers een bijdrage van de vrijgekomen nutriënten. Dat laat toe te besparen op minerale meststoffen.

Verbeterde bodemeigenschappen ontstonden door gedurende tien jaar dosissen compost van 45 ton per ha toe te dienen. Bij lagere dosissen duurt het langer. Er werden geen schadelijke zware metalen gevonden in compost en ook niet in het gewas. Een combinatie van compost en minerale meststoffen blijkt de beste opbrengsten te leveren en bovendien was de bodem sterk verbeterd in vergelijking met die percelen die enkel minerale meststoffen kregen.

Omdat de prijzen van minerale meststoffen spectaculair zijn gestegen, lijkt het gebruik van compost voor akkerbouw een haalbaar alternatief.

foto: Andrew Dunn

Omdat de prijzen van minerale meststoffen spectaculair zijn gestegen, lijkt het gebruik van compost voor akkerbouw een haalbaar alternatief, vooral op velden waar het koolstofgehalte gedaald is. Compost verhoogt het koolstofgehalte, verbetert de infiltratie, verhoogt het waterhoudend vermogen, beschermt beter tegen erosie door het vormen van stabiele aggregaten en is pH- neutraal. Vandaar het "nut" van compost.

Van dat nut én van de economische haalbaarheid is ook fruitteler Luc Van Der Velpen in Bekkevoort overtuigd. Hij demonstreerde de toediening ervan tussen de rijen appelaars. Hij heeft daarvoor een strooiwagen ontwikkeld en hij heeft, als loonwerker, het principe daarvan meteen toegepast in een groter model voor open veld. Met een gewone mestkar krijg je immers geen compost uitgestrooid.

Het nut van compost zal stilaan wel doorsijpelen. En het was hoopgevend dat er onder de deelnemers een paar tientallen bedrijfsleiders waren. Eenmaal de boeren overtuigd zijn – daarvoor mag een kosten-batenanalyse niet ontbreken – zullen de voorlichting en de wetgeving, onder meer het mestdecreet, moeten bijgestuurd worden.

Dat land- en tuinbouwers compost gaan gebruiken, is een goede zaak. Maar waarom maken de boeren zelf geen compost? Vanuit de "In boerenhanden"-idee van Wervel heb ik me dat de hele dag zitten afvragen. Stof voor een nieuwe studiedag? Mét demonstratie. En met begeleiding van de pioniers die de daad bij het woord voegen.

Paul Beghin

Kostbare grond - Grondproblematiek in Europa

Parijs, 19 november 2008

De grondproblematiek blijft velen beroeren. Wereldwijd. Denk maar aan de grondconcentratie in Brazilië. Maar ook in Vlaanderen. Want in Europa is niet alles koek en ei. Wervel liet de laatste jaren al verschillende publicaties het licht zien, hield debatten en plande actie. 'Land-in-zicht' probeert al lang de consumenten in deze op hun verantwoordelijkheid te wijzen. En recent werd in Gent de boerengroep 'Jawel !' boven de doopvont gehouden. In 'Jawel !' ontmoeten vooral jonge boeren elkaar. Onder de deelnemers zijn er nogal wat afgestudeerden van Landwijzer. Zij willen maar al te graag boeren, maar geraken niet aan grond.

In Frankrijk is het probleem zowaar omgekeerd: veel pioniers, biologische boeren, staan voor hun pensioenleeftijd en er zijn geen opvolgers in het vizier. Moeten dan al die Vlamingen opnieuw naar Frankrijk emigreren?

Wij gingen alleszins in op de uitnodiging van zo'n gepensioneerd pionier: de Nederlander Sjoerd Wartena. Hij trok anno 1973 naar Frankrijk om er te boeren. Nu hij op pensioen is, heeft hij het nog drukker. In 2003 richtte hij 'Terre de Liens' op: een beweging met op korte tijd 15 vrijgestelden in verschillende departementen. Ze slagen erin om heel wat geld te verzamelen om grond en boerderijen vrij te kopen. Zie www.terredeliens.org

Samen met Agter (www.agter.asso.fr) brachten ze ons samen voor een Europees overleg. Europees? Voorlopig: Frankrijk, Duitsland, België en Groot-Brittannië. Het is de bedoeling om er op termijn Zuid- en Oost-Europa bij te betrekken, maar omwille van taalproblemen (en nog geen middelen voor simultaanvertaling) is dat voorlopig niet aan de orde.

We werken naar een grote Europese ontmoeting toe in Engeland, in oktober 2009. De bakermat van de Transitiebeweging en een streek waar vele CSA-bedrijven (Community-Supported Agriculture) gelokaliseerd zijn.

Luc Vankrunkelsven

Wervel waarschuwt voor duistere kantjes paardensector

Paarden verdringen hoe langer hoe meer de koeien uit de Vlaamse weiden. Aan de opmars van de paardenhouderij zijn niet alleen positieve kanten verbonden, waarschuwt Wervel. "Het grootste probleem is de verrommeling van het landschap. Er worden weinig vergunningen aangevraagd voor de constructies die overal op het platteland opduiken", zegt woordvoerder Luc Vankrunkelsven, die terloops aanstipt dat niet alleen de paarden wit, zwart, grijs of bruin zijn. "Het geld dat omgaat in deze sector is dat ook."

Wervel loopt niet wild van nieuwe paardenstallen. "Terwijl de land- en tuinbouwers aan steeds meer verplichtingen moeten voldoen, geldt dat blijkbaar niet voor paardenhouders", merkt Vankrunkelsven op. Hij vreest bovendien dat de paardenhouderij uitgroeit tot een concurrent voor de boeren en tuinders. "In sommige gemeenten gaat de grond van stoppende boeren voor 95 procent naar de bezitters van paarden".

Kapitaalkrachtige paardenliefhebbers hebben er volgens de Wervel in sommige streken voor gezorgd dat de prijs van grond verdrievoudigd is. "Soms wordt de prijs ook omhooggestuwd omdat per hectare nog behoorlijk wat geld onder tafel moet gegeven worden", weet Vankrunkelsven, die er zich over verbaast dat de landbouwsector zelf er nauwelijks graten in lijkt te zien. "Landbouwbladen wijden vele bladzijden aan het paard en ministers promoten het economische belang van de paardenliefhebberij."

Ecologische degradatie

Niet alleen de ruimtelijke ordening en de grondprijzen lijden volgens Wervel onder de stijging van het aantal paarden op het Vlaamse platteland. Deze viervoeters veroorzaken ook een ecologische degradatie. Omdat paarden anders grazen dan koeien zorgen ze voor een botanische v

Bron: www.vilt.be; 23/9/08

Wel en wee van een natuurboer in Bulgarije

Dertig jaar geleden verliet Karel Adriaensen de drukte van het Vlaamse platteland om koeien te gaan houden in de Ariègevallei in de Pyreneeën. Inmiddels is het hem daar ook te druk geworden. Met kudde en al is hij nu verhuisd naar Bulgarije: een West-Europese cowboy op de *frontier* van de Europese Unie.

Adriaensen komt uit een boerenfamilie in de Kempen. In de jaren '70 zag hij hoe veel mensen in zijn familie het boerenleven verruilden voor een bestaan als fabrieksarbeider. Zijn omgeving industrialiseerde en de mensen industrialiseerden mee. Zelfs de boerenbedrijven gingen zich steeds meer als fabrieken gedragen. Van het buitenleven dat Adriaensen zo aansprak, bleef steeds minder over. Hij besepte dat hij, als hij extensief zou willen blijven boeren, naar een dunbevolkt gebied zou moeten afreizen. Dus hij vertrok naar de Franse Pyreneeën. Daar leerde hij hoe je verwilderd grasland weer begraasbaar kan maken (kunstmest doet wonderen) en hoe hij koeien moest herderen.

Na een paar jaar gewerkt te hebben als knecht kocht hij een stel paarden en een eigen kudde gasconnekoeien. Dit ras van vleeskoeien is typisch voor extensieve begrazing. Het is erg weerbaar, heeft weinig zorg nodig en geeft een hoge kwaliteit vlees. En sindsdien leeft hij als cowboy.

Karel Adriaensen met z'n kudde op stap. Foto: Koen De Rijcke

"Maar na een tijdje werd het me daar ook gewoon te vol" zegt Adriaensen. "Het werd me steeds moeilijk om begraaft land te vinden" Dus pakte hij de kaart van Europa erbij en ging op zoek naar de dunst bevolkte gebieden in de Europese Unie. Hij kwam uit op Bulgarije, vlakbij de Servische grens. Hij vestigde zich in Leskovets, een dorp in de buurt van het stadje Berkovitsa.

Karel Adriaensen doet de hele dag nets anders dan wandelen. Wandelen, wandelen, kilometers wandelen. Vanuit het dorp naar zijn koeien in de bergen en daarna op zoek naar verdwaalde dieren om ze terug naar de kudde te brengen. Hij volgt riviertjes waar de koeien langs gelopen kunnen zijn, hij kijkt eens in een andere vallei, soms belt iemand hem eens op dat er een koe in de achtertuin staat. En dan is het wandelen...

Veel mensen wonen er inderdaad niet. Maar de paar die er wel wonen zitten hem geregeld in de weg. Een groot deel van het land rond Berkovitsa is namelijk eigendom van de gemeente. Sinds jaar en dag kun je bij de gemeente voor 5 euro per hectare een begraaftvergunning voor een jaar krijgen. Maar in het geval van Adriaensen doen ze moeilijk. "Het land is nu officieel ongebruikt, dus ik zie niet in waarom de gemeente niet gewoon dat geld in ontvangst neemt. Mijn koeien grazen er toch, dus kunnen ze er maar beter nog een cent aan verdienen." Maar de oude communistische mentaliteit heeft het niet zo op mensen die hun eigen plan trekken en initiatief nemen en zo, dus ligt de gemeente nu al sinds december 2007 dwars. "Oormerken worden gelukkig door de veearts uitgedeeld, dus het was geen probleem om mijn vee te registreren."

En dan is er nog en plaatselijke kleingrutter die bedacht heeft dat hij in het gebied boven de boomgrens bosbessen kan plukken om op de markt te verkopen. Elke dag trekt hij met een bus vol zigeuners de bergen in om bessen te plukken, maar als de koeien van

Adriaensen daar staan wordt het problematisch. Op zich zijn die koeien goed voor de bessen. Doordat ze het land begrazen voorkomen ze dat het land overwoekerd raakt met grote struiken, en zo blijft er ook ruimte voor de kleinere bosbessenstruiken. "Dankzij mijn koeien zouden de bessenplukkers nog jaren door kunnen gaan", zegt Adriaensen. "Als mijn koeien er niet waren zou er binnen drie jaar geen bes meer te vinden zijn hier. Helaas blijken de plukkers niet verder dan een jaar vooruit te kunnen denken. En dus maken ze zich vooral kwaad, omdat ze af en toe moeten omlopen voor mijn koeien."

Soms zijn er ook stukken land die eigendom zijn van particulieren. Die kunnen het ook niet altijd waarderen als er een plukje verdwaalde koeien op hun land komt gestapt. Adriaensen probeert overeenkomsten te sluiten met die eigenaren, maar die hebben ook niet zo veel op met die excentrieke Belg die hier zo maar koeien komt houden. Zo maar op eigen houtje dingen ondernemen lijkt absoluut *not done* in Berkovitsa; dus: waarom zou je een deal sluiten met die rare Belg? "Ik probeer mijn koeien van andermans land te houden met schrikdraad, maar soms lukt dat niet. Ik weet dat dat niet netjes is, maar het is toch wel van een andere orde dan diefstal", vindt Adriaensen. Andere mensen denken daar dus anders over, want hij raakt geregeld een kalf kwijt. Überhaupt wordt er veel gestroopt in de omgeving. Adriaensen: "In de 12 maand dat ik hier ben heb ik nog geen ree gezien, wel veel jakhalzen. En die hadden genoeg honger om er met mijn koeien vandoor te gaan."

En daar komt nog bij dat Bulgarije geen cultuur van vleeskoeien heeft. Bulgaren houden enkele schapen en geiten en een paar melkkoeien. Als die dieren oud worden, dan is dat stoofvlees. Maar koeien speciaal voor vlees houden, de dieren versnijden om er kwalitatief hoogwaardig vlees uit te krijgen, dat kennen ze niet op de Balkan. Daarom probeert Adriaensen zijn dieren te exporteren naar Italië. Italië heeft een enorme cultuur van vlees, en importeert enorm veel vanuit de Balkan. De prijs voor een slachtkalf voor Italiaanse importeurs is zo'n 500-600 euro. Dat is de helft van wat hij er in Frankrijk voor kreeg. Toch denkt Adriaensen dat hij redelijk goed bezig is: "Als ik zie hoe de boeren het in België/Vlaanderen hebben, denk ik dat ik nog wel slim bezig ben."

Dirk Janssen

Dit stuk kwam mede tot stand met de hulp van Koen De Rijck. Koen is coördinator agrarisch natuurbeheer voor Zuid-Oost-Europa bij het Wereld Natuur Fonds. Het WWF ziet in duurzame, extensieve begrazing een oplossing voor het beheer van natuur in verlaten gebieden. Er zijn in Europa geen wisenten of bizons meer, maar commercieel geëxploiteerd vee kan die niche opvangen. Dat maakt het landschap diverser, zorgt voor hoog kwalitatief voedsel en geeft boeren een stuk bestaanszekerheid. - <http://www.panda.org/dcpo>.

Meer info via koen.derijck@gmail.com.

Week van de Smaak in jeugdherbergen en sociale werkplaatsen !

Week van de smaak bij Velo

De **Vlaspit** (www.devlaspit.be) schafte zich recent 150 borden, 150 soepkommen en 150 dessertborden aan. Ze worden nu dagelijks gebruikt in het sociaal restaurant te Scherpenheuvel en in restaurant De Valk, nabij de basiliek. Vanuit de groeiende samenwerking tussen Wervel en www.werelddelen.nl maakte het keukenpersoneel een puike wereldmaaltijd: als iedereen die maaltijd zou eten, dan zou er genoeg zijn voor iedereen. Een maaltijd dus met een kleine ecologische voetafdruk. De dag nadien was er een interculturele maaltijd met de burgemeester als hoofdkok. Uiteraard in het Wervelservies. Bij de slotdag van de 'Week' bleek dat De Vlaspit voor deze activiteit de jaarlijkse 'diversiteitsprijs' gewonnen heeft.

Voor de Week van de Smaak hadden we twee hoofdpartners: de jeugdherbergen van Oostende, Blankenberge en Oostduinkerke enerzijds en sociale werkplaatsen anderzijds.

De activiteiten met de jeugdherbergen waren veel belovend, maar alles werd eerder bescheiden gehouden door het plotse overlijden van de geestelijke vader van deze samenwerking. Wij herinneren ons graag Arthur. Het initiatief was zijn droom. Jammer dat hij dit niet meer mocht meemaken. Maar hij leeft verder in de initiatief en in zoveel meer. De Vlaamse jeugdherbergen lieten ons wel al weten om in 2009 landelijk mee te doen.

Het is de intentie van Wervel om onze soms moeilijke en genuanceerde boodschap niet alleen bij gegoeden te brengen, maar ook in minder gegoede kringen. Blijkt trouwens dat de obesitasepidemie wereldwijd juist in deze bevolgingsklasse explodeert.

In **Velo** (www.velo.be) werd het, na de soep, de patatten. Het werd een proces van democratisch kiezen uit diverse aardappelgerechten. Het koken zelf werd een feest. Fierheid alom. Na de soepactiviteit van vorig jaar, bleven de mensen regelmatig soep maken. We durven hopen dat onze borden nu ook af en toe een warme hoofdschotel mogen voelen.

's Avonds was er in Leuven gelijktijdig een maaltijd in buurtwerk 't **Lampeke** en een 'duurzame tafel' ten huize van 'Leren ondernemen'. Voor beide gelegenheden werd uit het Wervelservies gegeten. De 'duurzame tafel' was een samenwerkingsverband van Netwerk duurzaam Leuven (www.duurzaamleuven.be). Burgemeester Louis Tobback en twee schepenen schoven mee aan tafel.

Terwijl deze week loopt, zijn studenten van de **Karel de Grote hogeschool** uit Antwerpen volop aan't werken om het 'Denk

Week van de smaak bij De Vlaspit in Scherpenheuvel

globaal, eet lokaal'-gedachtegoed nog laagdrempeliger te brengen. In december was de eerste vorming en samen eten maken in drie Antwerpse buurthuizen. In januari 2009 doen we dat nog eens over in 't Lampeke te Leuven. Het is alsof de studenten 'sociale hogeschool' en *masse* de thematiek ontdekt hebben. De studenten van de Artevelde Hogeschool in Gent organiseerden een gesmaakte debatavond, terwijl Lise Bergmans, een studente van de Sociale Hogeschool van Heverlee, bij ons stage doet tot februari 2009.

De slotdag in **Lier** werd een overrompeling, al werd hij gaandeweg compleet ondergesneeuwd. Wervel bood er gratis henneppannekoeken en hennepthee aan, terwijl er in Aartselaar tijdens het agroforestryfeest een heuse hennepmarkt werd opgezet.

Nu ook kookfiches !

De campagne loopt verder: de poster in bijlage en de minikatern zijn er getuige van. Op vraag van Viva, de Socialistische Vrouwen Vereniging (www.viva-svv.be), maakte Wervel kookfiches. Om je vingers van af te likken. Ze worden nu in heel Vlaanderen verspreid en in vormingsmomenten gebruikt.

De KAV, de christelijke arbeidersvrouwen (www.kav.be), contacteerde en contracteerde ons de laatste maanden: 2009 starten we een jaar lang een samenwerkingsverband. 'Denk globaal, eet lokaal' wordt dan in de 900 KAV-afdelingen opgenomen. Een vormingscursus als startmoment wordt opgezet. Noteer alvast 21 april 2009.

Ondertussen deinen de eetborden, soepkommen en dessertborden verder uit. Allerlei instanties, soms onverwachte, laten hun interesse blijken. Tegen de eindejaarsfeesten zullen we ook henneponderleggers hebben. Zin in een D&E- geschenk onder de kerstboom? Wat denk je van een set: eetbord, soepkom, dessertbord – en henneponderlegger?

De borden. De prijzen.

1 eetbord of soepkom = 6 euro.
4 eetborden of soepkommen : €20, of dus €5 per stuk.
Vanaf 24 stuks (aan kostprijs en per soort) : €4,50.

De dessertborden verkopen we tegen €4/ stuk (= de kostprijs).
De borden kunnen gehuurd worden voor 0,50 euro/stuk, als u ze zelf komt halen en terugbrengen. Het wordt 1 euro/stuk, als wij het vervoer moeten organiseren.

Koning auto en keizer hesp

Wat september 2007 tijdens een actie aan de Brusselse Beurs begon, deinde uit naar heel Vlaanderen. We hebben nu voor elke provincie en voor Brussel (Nederlands en Frans) een aangepaste folder met concrete adressen waar mensen terecht kunnen om dichtbij huis hun producten te kopen. Er staan concrete tips op voor de twee topsymbolen van onze samenleving: ieder zijn auto en een hoge vleesconsumptie.

Vraag de folder voor jouw provincie aan. We sturen hem gratis op, zolang de voorraad strekt.

Appels – en straks aardbeien – in de kijker

Dat de appelposter ondertussen een collectors' item geworden is, leert ons dat een vriendelijke poster het doet. Laat de 'drie aardbeien' een nieuwe knipoog zijn in deze eindejaars tijd.

Luc Vankrunkelsven

Grote opkomst bij agroforestry-plantactie in Aartselaar

De lekkere henneppannekoeken die JNM bakte maakten de planters niet high, maar wel warm vanbinnen.

Ondanks de sneeuw en de vrieskou kwamen meer dan 150 mensen een handje toesteken bij de boomplantactie op het bedrijf van biologische landbouwer Dirk 's Jongers. Gelukkig was naast de noeste arbeid van het graven van plantgaten en het sleuren met emmers compost ook de nodige ontspanning voorzien. De dag werd vormgegeven door een hele resem lokale organisaties: de lokale afdelingen van Natuurpunt, Velt, Gezinsbond en Wereldwinkel zorgden voor een stand, versnaperingen en een knutselatelier. Hempmade, een winkel uit het Leuvense, toonde hun assortiment van henneproducten en Wolf Jordan, een handelaar in natuurverven

stelde zijn duurzame bouwmaterialen voor op basis van hennep. De Vereniging voor Bos in Vlaanderen bemande een stand rond de campagne voor een miljoen bomen in Vlaanderen, JNM zorgde naast heerlijke henneppannekoeken voor een geanimeerd huwelijk tussen koe en boom. Wervel bracht al deze organisaties samen om het draagvlak te verbreden voor een duurzame landbouw.

Dirk teelt sinds twee jaar hennep op zijn akkers: "Ik kweek planten zonder hallucinerende bijwerkingen. Je kan er in het beste geval pannenkoeken mee bakken." De oogst was vergelijkbaar met die van maïs en het is de

bedoeling om de hennep aan te wenden als veevoeder. De hennep teelt heeft als voordeel dat ze snel groeit en weinig last ondervindt van onkruiden. Toch twijfelt Dirk om terug hennep in te zaaien, want al te nieuwsgierige voorbijgangers namen toppen van de planten mee en veroorzaakten 's avonds overlast, waardoor hij dit jaar eerder geoogst heeft dan normaal de bedoeling was. De oogst verliep dus iets minder vlot doordat de planten nog taai en vezelig waren. Dirk overweegt om zijn hennep voortaan te omringen met enkele rijen maïs.

Hij hoopt alvast dat agroforestry minder controversie oproept dan de hennepplanten. Zondag 23 november werden er drie rijen bomen aangeplant en een hakhoutstrook van Zwarte Els. In totaal om en bij de 100 bomen. In de rijen worden telkens een snelle en een trager groeiende boomsoort gecombineerd. Populier en linde wisselen elkaar af om de vier meter, in een tweede rij is dat Haagbeuk en Robinia, de laatste rij bestaat uit Es en Valse Christusdoorn. De reden van deze keuze is niet alleen om een meerwaarde te creëren in het landschap, maar ook om de houtoogst te spreiden en de bouwvoor te verrijken. "De linde bezit eigenschappen om mineralen uit diepere grondlagen op te nemen en kan zo o.a. het kopergehalte in de bodem naar omhoog halen", aldus Dirk. "Maar de soortenkeuze is ook voor een stuk ingegeven door intuïtie."

Jeroen Watté

Misboekje bij trouw van Koe en Boom

Pastoor

Koe en Boom, telkens wordt het heel stil in de kerk als twee jongelingen tegen elkaar zeggen "Ik wil je boom zijn", "Ik wil je koe zijn". Nu zijn we weer aan zo'n moment gekomen.

De afgelopen jaren hebben jullie een lange weg afgelegd van groeien en zoeken naar elkaar. Je hebt te vaak gezegd: die boom en z'n vrienden pakken m'n grond af. Vaak heb je gezegd: die koe schijt m'n land onder. De vogels zitten niet meer in m'n takken en al m'n vrienden zijn verzaagd.

Maar hier, op deze speciale plek nodig ik jullie uit om in het bijzijn van boeren, groene mannen, ouders, familie en vrienden de woorden te zegenen die jullie in stilte reeds tegen elkaar gezegd hebben.

Koe en Boom, zijn jullie uit vrije wil en met de volle instemming van jullie binnenste naar hier gekomen om met elkaar te trouwen?

Meuh!

De boom zwiert

Koe

Omdat ik van je hou, wil ik je koe zijn en je nemen zoals je bent. Ik wil je wateren en je tere vel schuren. Ik wil je voeden met mijn stront en samen genieten van de kleine dingen des levens. Ik wil naast jou staan in weer en wind. Ik zal je vogels, spinnen, mieren en kevers, je mossen en paddestoelen, en... ik zal ze allen liefhebben. Ik beloof voor allen een goede koe te zijn.

Boom

Omdat ik van je hou, wil ik je boom zijn en je nemen zoals je bent. Ik wil naast je staan als een rots in de branding. Ik wil je schaduw en beschutting geven in weer en wind. Ik wil krappaal zijn voor je pels en de grond voor je voeding voeden. Ik beloof een goede boom voor jou en onze vruchten te zijn.

Pastoor

Dan verklaar ik jullie nu tot Koe en Boom. Je mag de kruin kussen.

(de volledige tekst van de trouw kan op het Wervelkantoor aangevraagd worden)

In de pers Agroforestry piste voor boeren in Gentse kanaalzone?

Minister van Leefmilieu Hilde Crevits (CD&V) onderzoekt of er in de zogenaamde buffergebieden van de Gentse Kanaalzone aan agroforestry - het aanplanten van bomen op gras- of akkerland - kan gedaan worden. Concreet gaat het om het inrichtingsplan 'Desteldonk-Noord en Desteldonk-Zuid' en het inrichtingsplan 'Rieme-Zuid en Doornzele-Noord'. "Dat kan een oplossing zijn voor landbouwers die in die omgeving hun akkers dreigen te verliezen", zegt Vlaams parlementslid Joke Schauvliege (CD&V), die Crevits over dit onderwerp aan de tand voelde. De koppingsgebieden tussen de haven en woonkernen zijn geen natuurgebieden en hebben in eerste instantie een bufferfunctie. De minister stelt dat agroforestry een optie is indien er vanuit de landbouwsector duidelijke interesse is. "Hier liggen dus kansen om landbouwgrond die vandaag in landbouwgebruik is en waar een bos gepland wordt, deels te sparen door de percelen enerzijds met bomen te beplanten en anderzijds er ook nog een teelt op te winnen", zegt Schauvliege. Maar door de smalle vorm van sommige stroken en het inpassen van andere functies zoals recreatie of leidingen, zal agroforestry niet overal mogelijk zijn. "Mocht trouwens de natuurfunctie cruciaal zijn, dan dient de inrichting en het mogelijk gebruik van die gronden in die optiek bekeken te worden", zegt Crevits. Ook beheersovereenkomsten voor de aanleg van kleine landschapselementen zoals houtkanten blijven daar trouwens een mogelijkheid.(MP)

09/10/2008 (www.vilt.be)

Eerdere berichtgeving over agroforestry:

1/3/08: Crevits: "Agroforestry is landbouwactiviteit" (Vilt)

24/9/07: Wervel introduceert agroforestry in Vlaams Parlement (Vilt)

Documentaire:

Wervel verspreidt in Vlaanderen en Nederland de Franse documentaire "Agroforestry – anders produceren". Met Nederlandse ondertiteling.

De film duurt 65 minuten en is vanaf januari te koop aan 30 euro (excl. verzendkosten).

Bestellen via info@wervel.be of 02/203 60 29.

Verhuis naar MUNDO-B

op naar een wereld waar iedereen thuis kan komen

Wat gebeurt er?, vraagt menig Wervelaar zich af. Was er geen onuitgesproken regel dat er om de twee jaar verhuisd werd om de contra-insurgentieactiviteiten van de rechtervleugel van de landbouwindustrieën te snel af te zijn? Is het kantoor nu al niet langer dan 2 jaar ondergedoken bij Netwerk-Vlaanderen in de Vooruitgangstraat?

Ja, inderdaad. Enerzijds zitten we daar goed en in goed gezelschap, maar anderzijds broeden we ook een plan uit. What's in a name? Ja, de Vooruitgangstraat heeft haar naam eer aan gedaan. Wervel draait sinds onze verhuis zonder noemenswaardige liquiditeitsproblemen. We slaagden er ook in om het aandeel project- en resultaatgebonden gelden te drukken tot minder dan een kwart, wat de ondersteuning van de inzet van de vrijwillige medewerkers ten goede kwam. De Wervelploeg groeide traag maar zeker aan tot 150 actieve wereldverbeteraars. Binnen en buiten de sector wordt Wervel stilaan als een geloofwaardige stakeholder aangezien. Niet zomaar een luis in de pels, ondergedoken, zonder gezicht. En daarom zochten we 2 jaar geleden aansluiting bij een groep milieuorganisaties die in Brussel op zoek waren naar een

pand om een ecologisch kantoorgebouw in onder te brengen. Het is tijd dat de luis zijn eigen plek zoekt en niet altijd elders onder de vleugels kruipt.

Dus stapten we in het project "Brussels Sustainable House" als een van de enige Vlaamse organisaties. Met onze 5 werkposten - 4 voor betaalde krachten en 1 voor vrijwillige kantoormedewerker of stagiair - zijn we een kleine muis naast olifanten als Max Havelaar of Green Belgium.

Maar Wervel maakte samen met de olifant nogal wat stof in de woestijn. We brachten de coöperatieve in contact met de belangrijkste financier (Ethical Property,

UK) en droegen ons steentje bij in de werkgroepen "restaurant" en "verbouwing". Een van de resultaten is de 8000 m² kempisolatie die worden toegepast in de plafonds. Wervel zorgde ook voor het enige voorstel voor een naam die tweetalig betekenis heeft: MUNDO-B. Dat betekent : *Maison d'Union pour la Nature et le DevelOpment durable a Bruxelles* of voor de Vlamingen *MilieU, Natuur en Duurzame Ontwikkeling – Brussel* (of *België* als je wil). Het Spaanse Mundo "B" is een knipoog naar internationale solidariteit, niet onbelangrijk voor Wervel en Max Havelaar. Het nieuwe project in Luik zal waarschijnlijk ook Mundo-Liège heten en misschien wel kunnen werken met kemp van de Belgische boeren ...

Ondertussen wordt er hard gewerkt in het pand aan de Naamsepoort, met extra isolatie, ecologisch en ook gangbaar, natuurverven en formaldehydevrije platen, bedrade netwerken en FSC-hout. Er komt een groendak op met zonnepanelen die het kantoorgebouw zelfvoorzienend zullen maken voor wat elektriciteit betreft.

Mundo-B brengt samen:

Arbeid & Milieu
Central Eastern Europe (CEE) Bankwatch Network
Climate Action Network Europe (CAN)
Corporate Europe Observatory (CEO)
Ethical Property Belgium
Ethical Property Campaign Resource Centre
European Climate Foundation
European Environmental Citizens Organisation for Standardisation (ECOS)
European Federation for Transport and Environment (T&E)
European Network on Debt & Development (Eurodad)
EUROSITE
Forests and the European Union Resource Network (FERN)
Friends of the Earth (FoE) Europe
Green asbl/vzw

Greenpeace
Groupe One
Health and Environment Alliance
Inter Environnement Bruxelles
International Association of Investors in the Social Economy (INAISE)
Max Havelaar asbl
NATAGORA asbl
Netwerk Bewust Verbruiken
Pesticide Action Network (PAN) Europe
Quinoa
Rreuse
Saferworld
Seas At Risk
Tourisme Autrement
WERVEL

Het wordt niet alleen een aangename en gezonde werkplek met kleine voetafdruk, maar tussen Matonge en de Europese wijk en met een hoop interessante organisaties als buur, zullen we er nog meer onze netwerking kunnen uitbouwen.

meer dan honderd fietsen en je kan er gerust een douche nemen na je fietsinspanning.

Patrick De Ceuster

In de loop van de maand maart trekken we er in. Je zult ons niet ver moeten zoeken: we zitten op het gelijkvloers aan de straatkant. Kom met de metro, want het aantal parkeerplaatsen voor de auto is beperkt tot drie, voor de mindervaliden. Daarnaast is er plaats voor

Hou 1 maart 2009 alvast vrij in je agenda. In de voormiddag zal onze jaarlijkse algemene vergadering doorgaan in het spiksplinternieuwe gebouw. In de namiddag nodigen we jullie allemaal uit om het nieuwe kantoor in te wijden.

Weetjes

“Le nouveau Vredeseilanden est arrivé” te Leuven op 4 oktober. Er is onder meer een nieuwe slagzin “Alle boeren hebben recht op een inkomen”. Daarmee komen die van Vredeseilanden nog dichterbij Wervel te staan (of wij bij hen)? De campagne van Vredeseilanden in januari 2009 benadrukt dat arme boeren in het Zuiden niet alleen het probleem zijn, maar ook de oplossing, onder meer door korte voedselketen. Een filmpje over bonen (frigól) in Nicaragua brengt dat in beeld. Zie www.mijnvredeseilanden.be

Op de studiedag over alternatieve eiwitbronnen (9 oktober, Vlaams Parlement) kreeg het artikel uit de vorige Wervelkrant over derogatie van Ronny Aerts impliciet de steun van Guy Vandepoel van de Boerenbond met zijn stelling dat “het mestdecreet de koeien op stal zet.”

Dezelfde Guy Vandepoel verdedigde op dezelfde studiedag de boerenverstand-stelling: “Begin al met gras-klaver en laat de nieuwe eiwitteelten aan proefvelden en onderzoek over.” Wervel is dus actief op zoek naar boeren die proeven doen om “verder dan soja” en maïs te telen en voederen.

De brochure over hoevezuivel vindt via verkopers of makers van hoevezuivel zijn weg tot bij de consumenten. Is het reclame voor hoevezuivel? Neen, zo commercieel zijn we bij Wervel niet. Wel “weet wat

je eet”- voorlichting: als je zuivel recht van de boer afneemt, lees je in het boekje hoe die boer of boerin te werk gaat. Alle hoevezuivelmakers gaan trouwens niet op dezelfde manier te werk en in het boekje staat ook niet alles. Maar genoeg om het hun te vragen. En dat laatste kun je in het grootwarenhuis niet doen.

Patrick en Bellinda (zie Wervelkrant, dec. 2007) zijn tot Oost-Vlaamse zorgboer van het jaar verkozen. Over hun bijzondere boerderij en hun lange adem vindt u ook een uitvoerig artikel in het laatste Wervelboek: *Dageraad over de akkers*.

Op het Wervelkantoor is Frederik Claerbout niet meer. Hij “zit nu op het ministerie”. Maar zoals we hem kennen, zal hij zich daar niet beperken tot “zitten”. Bij Wervel was zijn stoel voorlopig ingenomen door Emma Denorme. Momenteel is hij bezet door Veerle Devaere, die al van oudsher een actieve Wervel-medewerker is. Ze wordt nu weer professionele medewerker. En zoals wij ook haar kennen, zal ze evenmin veel op die stoel zitten.

Transitie zet mensen in beweging

Voedselteams (www.voedselteams.be) is sinds 1996 een concreet handelingsperspectief dat mensen moed en hoop geeft. Sinds kort is er een serieuze zus bijgekomen: *transition towns*. Het is de verdienste van Aardewerk (www.aardewerk.be) om deze inspirerende beweging in Vlaanderen van onderop bekend te maken. Een vluchtige blik op www.transitie.be leert je meteen dat het enthousiasme alom is: in Gent, in Scherpenheuvel en in tal van steden en gemeenten.

Waar gaat het om?

Rob Hopkins, grondlegger van de *transition town* in Totnes, Zuid-Engeland, legt uit dat de transitiebeweging niet verward mag worden met de klassieke milieubewegingen. "Die komen traditioneel aanzetten met de boodschap dat er iets verschrikkelijks aan de gang is, waartegen je moet protesteren

en waarvoor een schuldige moet worden gezocht. Maar we maken allemaal deel uit van dit systeem. We eten allemaal druiven in december. Wat ons misschien het meest onderscheidt van de milieubeweging, is dat wij ons afzetten van het doemdenken en een positieve boodschap willen brengen. De huidige crisis is een historisch moment om tot iets beters te komen. In plaats van elkaar te bestrijden over wie gelijk heeft, moeten we de krachten bundelen. We moeten het klimaat veranderen en anders kijken naar de opportuniteiten."

Het design voor zijn experiment vond Hopkins in de permacultuur, waarover hij jarenlang doceerde aan studenten in het Ierse Kinsale. Permacultuur in de enge zin is een teeltwijze in de landbouw, maar de essentie van permacultuur is kringloopdenken, denken in de context van ecosystemen.

Om te komen tot een maatschappij zonder olie ontleent Hopkins twee sleutelbegrippen aan de permacultuur: lokale verankering – de economie moet opnieuw lokaal ingebed worden – en het versterken van de veerkracht van de samenleving. *Resilience* noemt Hopkins dat: een weerbare samenleving die moeilijke momenten kan opvangen.

Of hoe 'Denk globaal, eet lokaal' naadloos aansluit bij de opkomende transitiebeweging. In een MO*-interview wordt het 'Pioniers van een nieuwe dageraad' genoemd. Dageraad over de akkers? Een Wervelboek dat je tijdens de eindejaarsfeesten beter op tafel legt dan aardbeien. Want die komen van verre.

Meer: <http://totnes.transitionnetwork.org>, <http://transitionculture.org>, www.riverford.co.uk en www.landmatters.org.uk.

JAWEL!

Ecologische land- en tuinbouw hebben een toekomst!

JAWEL! of de "Jonge Aardse Werkgroep voor Ecologische landbouw" is geboren. Op woensdagavond 3 december kwamen een 20-tal jonge mensen samen in Gent voor de opstart van die nieuwe werkgroep binnen WERVEL.

JAWEL! is – om heel precies te zijn – een werk- & denkgroep voor jonge mensen die nu of in de nabije toekomst actief (zullen) zijn in de ecologische land- en tuinbouw. Onder de aanwezigen op 3 december waren er jonge boeren, medewerkers van landbouwbedrijven, studenten en sympathisanten.

De werkgroep wil nu al de solidariteit en samenwerking onder de nieuwe generatie ecologische land- en tuinbouwers bevorderen. Daarnaast wil hij ook kansen bieden om op een kritische en creatieve manier rond een aantal thema's te werken en ervaringen uit te wisselen. En tot slot om als drukingsgroep te functioneren om op micro-/macroniveau acties te ondernemen. De samenwerking met WERVEL heeft voor de werkgroep voordelen op vlak van toegang tot reeds bestaande kennis en ervaringen, connecties en netwerking, "naam & faam" van WERVEL, subsidiëring, publiciteit (via de Wervelkrant), ...

Soorten activiteiten die u van de werkgroep mag verwachten zijn:

- thema avonden (met externe sprekers)
- bedrijfsbezoeken en studiedagen
- publieke/ludieke/politieke acties.

Zo zijn deze thema-avonden voor 2009 al gepland: een avond met de "Groene Kring", een over samenwerking op het landbouwbedrijf, en verder ook over eigen zaadteelt, bedrijfsovernames, paardentractie, grond & landbouw over de Vlaamse grenzen heen, CSA, landbouw, natuur & landschap, en tot slot ook over bodemkwaliteit & bemesting.

Vanuit de dynamiek van de groep konden we immers vaststellen dat leden zowel rond zeer concrete thema's (teeltechniek, etc.) willen werken als rond meer algemene (grond, GGO's,...) We zullen proberen hierin het midden te vinden, met de nodige afwisseling. We hopen dat we erin slagen met de groep op regelmatige basis samen te komen, en we hopen dat de bijeenkomsten bijdragen tot individuele en collectieve ontwikkeling en tot de uitbouw van ecologische land- en tuinbouw in België.

Voorlopig zullen de bijeenkomsten tweemaandelijks plaatsvinden in het Gentse. Op de eerstvolgende bijeenkomst, op woensdag 4 februari, stellen de leden van de werkgroep hun eigen project wat uitgebreider voor. En op zondag 14 december zal de werkgroep zichzelf kort voorstellen op het WERVEL-planningsweekend.

Jan Thoelen, agrikoeltoera@hotmail.com

TRANSITION TOWNS

De Dobbelhoeve

Biologische land- en tuinbouw

Openingsuren:
di: 9.00-13.00u
do: 13.30-18.00u
vrij: 13.30-18.00u
za: 9.00-13.00u

Goorstraat 43 - 2970 Schilde
tel 03-383 07 82 • fax 03-385 27 46
info@dobbelhoeve.be
www.dobbelhoeve.be

PAJOTTENLANDER

Biologische fruitteelt, verwerking en handel

Pajottenlander staat voor natuurzuivere sapper, vers geperst, niet afkomstig van concentraten en zonder toegevoegde suikers. Appelen en peren afkomstig van hoogstamboomgaarden. Van grondstof tot eindproduct biologisch gecontroleerd. Onze producten zijn van de beste kwaliteit. Wij dragen zorg voor mens en milieu. Ontdek ons ruime assortiment en verkooppunten op www.pajottenlander.be

Mandragora

Natuurzuivere kleding voor dames, heren en kinderen

Open: donderdag, vrijdag en zaterdag
Van 10 u tot 18 u

Beeldhouwersstraat 46
2000 Antwerpen Zuid
Tel: 03-237 86 03
mandragora@jucom.be
www.bloggen.be/mandragora

LUKEMIEKE
Vegetarisch

Restaurant - Traiteur

Vlamingenstraat 55
3000 Leuven
Tel.: 016/22.97.05
Fax: 016/22.43.63

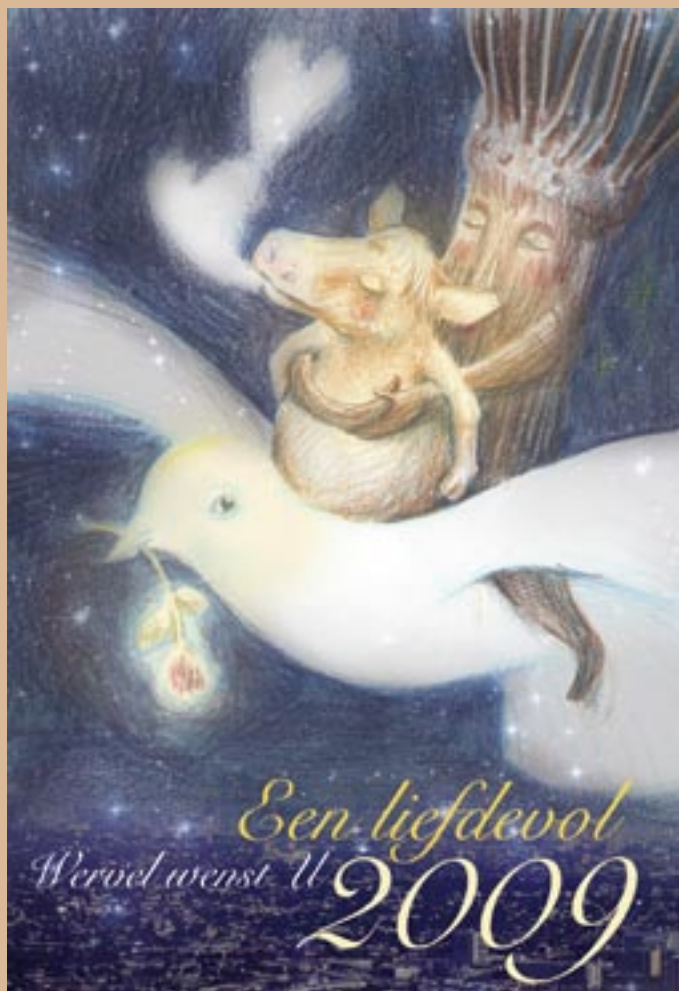
Open elke werkdag
van 12.00-14.00u en 18.00-20.30u

- biologische vleespakketten van eigen fokkerij voor puur natuur rundvlees
- natuurhoning en honingkaarsen,
- allerhande honingproducten
- boerderij borduringen, droog-creaties en allerhande Bio-boerderij-producten
- eieren, groenten en fruit

Biologische Zorgboerderij De Boere Zakdoek

Nispenseweg 87
4709 RR Nispen
(N-Brabant, Nederland)
Tel: 0031- 165-365137
Fax: 0031-165-364127

openingsuren: van maandag t/m
zaterdag van 13.00 tot 16.30 uur

Agenda

22-23 dec 08	telefonische enquête bij enkele lezers van de Wervelkrant
29 dec 08	open redactieraad: terugblik op 2008 en planning 2009
16 jan 09	Provinciehuis Antwerpen; duurzame en solidaire economie. Organisatie: vodo.be
17 jan 09	stuurgroep Denk & Eet
19 jan 09	themagroep landbouwbeleid
24 jan 09	planningsdag 2009
4 feb 09	samenkomst boerengroep Jawel!
7 feb 09	Pededag rond geschiedenis witloofteelt en huidige grondwitloof te Kampenhout

Andere data van basis- en themagroepen kan u op het secretariaat vernemen.

Geld geven: goed geweten !

Het is voor onze donateurs zeker interessanter als hun giften aftrekbaar zijn en zij dus fiscale attesten kunnen krijgen. Wervel heeft een aanvraag ingediend om een erkenning te verkrijgen om fiscale attesten af te leveren.

25 november ll. kwam de fiscaal deskundige onze boekhouding 2006 en 2007 nakijken. Mogelijk – we willen positief denken - krijgen we toelating om voor het jaar 2008 attesten uit te reiken.

Als u van dit belastingvoordeel wil genieten moet u wel rekening houden met enkele spelregels. We zetten die voor u op een rij:

- 30 euro op jaarbasis is een minimum om een attest te ontvangen; uiteraard krijgen trouwe storters vanzelf een attest (eindelijk !)

- U moet 'gift' vermelden als u een attest wil --- of met andere woorden: stortingen met vermelding 'abonnement krant', 'lidgeld' en dergelijke komen niet in aanmerking; de wet bepaalt namelijk dat een gift "om niets" wordt gegeven", daar mag dus ook geen 'gratis' krant tegenover staan.

Wie de krant verder wil ontvangen, dient dus een expliciete bijdrage voor de krant over te maken (maar u kiest zelf het bedrag). Dat geldt ook nog voor 2008, als we een attest zouden kunnen geven. Wij mogen de gestorte gift immers niet opdelen in de boekhouding!

We hopen samen met u dat het deze keer wel lukt.